

DOI No: <http://dx.doi.org/10.29228/Joh24770>

Makale Türü: Araştırma makalesi
Geliş Tarihi: 11.07.2019
Kabul Tarihi: 31.08.2019

ArticleType: Research article
Submitted:11.07.2019
Accepted: 31.08.2019

Atıf Bilgisi / Reference Information

Elmacı, M.E. & Sarı, İ. (2019). Demokrat parti'nin ilk Döneminde Sol Algısına bir Örnek; Komünizmi Tel'in Hareketleri (1950-1954). *Journal of History School*, 41, 664-714.

DEMOKRAT PARTİ'NİN İLK DÖNEMİNDE SOL ALGISINA BİR ÖRNEK; KOMUNİZMİ TEL'İN HAREKETLERİ (1950-1954)¹

M. Emin ELMACI² - İlknur SARI³

Öz

Türkiye'de, 1950 seçimleri ile iktidara gelen ve muhafazakâr bir dünya görüşüne sahip olan, politikasını bürokrasi karşıtlığı üzerine kurmuş, liberal kapitalizm ve demokrasi söylemi esasları etrafında şekillenmiş olan Demokrat Parti, Amerika ve Rusya ile olan ilişkileri ve bu devletlerin rejimlerine yönelik ideolojik duruşuyla, ülkedeki “sol” algısını etkilemiş ve baskılamıştır. Amerika'nın komünizm ile mücadele fikrini yayması Demokrat Parti'nin komünizm/sol karşıtlığı üzerine kurduğu politikalara yön vermiştir. Bu çerçevede hem elindeki yasal olanakları kullanmak ve hem de basın-yayın yolu ile algı yönetimi yapmak suretiyle “sol” gelişimine ya da bu gelişimin sekteye uğramasına etki etmiştir. DP'nin ilk iktidar dönemi olan 1950-1954 yılları arasında ki siyasi gelişmelere, meclis konuşmalarına, gerek milli eğitim politikalarına, işçi ve sendikalar konusunda ki duruşuna bakıldığında Türkiye komünizm ile en önde mücadele eden ülkelerden biri olmuştur. Dönemin göze çarpan protesto şekillerinden biri “komünizmi tel'in” toplantıdır. Tel'in, lanetlemek anlamına gelmektedir. Siyasiler, öğrenci birlikleri, işçiler, sendikalar, diyanet işlerinden, üniversitelere kadar birçok kesimin içinde bulunduğu, basına da yansayan komünizmi tel'in toplantıları yapılmıştır.

¹ Bu makale; Doç.Dr. Mehmet Emin Elmacı'nın danışmanlığında Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarih, Enstitüsü'nde İlknur Sarı tarafından 2019 yılında tamamlanan “Demokrat Parti Döneminde Sol Algısı” başlıklı Yüksek Lisans tezinden üretilmiştir.

² Doç. Dr. Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarih Enstitüsü.
emin.elmaci@deu.edu.tr, [ORCID: 0000-0002-7336-3561](https://orcid.org/0000-0002-7336-3561)

³ Uzman Tarihçi. Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarih Enstitüsü,
ilknur.sari@deu.edu.tr, [ORCID: 0000-0003-0109-2245](https://orcid.org/0000-0003-0109-2245)

Demokrat Parti'nin İlk Döneminde Sol Algısına Bir Örnek; Komünizmi Tel'in Hareketleri (1950-1954)

Anahtar kelimeler: Komünizm- Sol- Menderes- İşçi

In The First Period of The Democrat Party An Example of Left Perception; Condemnation Meetings For Communism (1950-1954)

Abstract

The Democrat Party, a party that came into power in Turkey in 1950 by election, that has a conservative world view, has founded its policies on opposing bureaucracy and has been shaped around the principles of liberal capitalism and liberal democracy, has impacted and suppressed the “left” perception in the country with its relations with America and Russia and its ideological position on the regimes in these countries. America’s spreading the idea of fighting communism guided the policies that the Democrat Party had established on Communism/opposing left. In this context the party has used the legal resources at its disposal and the press-broadcasting to guide perception in the development and/or interruption of the “left”. When the political developments, parliament speeches, national policies and positions on workers and unions in 1950-54 during the first term of DP’s rule are observed, it is clear that Turkey was one of the leading countries to combat communism. One of the most striking forms of protesting of the period is the “communism tel'in (condemnation)” meetings. Tel'in is defined as condemning. “Communism condemnation” meetings were held including participants from many different walks of life including politicians, student unions, workers, syndicates, religious affairs and universities; and were reflected in the press.

Keywords: Communism- Communist- Menderes- Labour

GİRİŞ

Sol tarihi yazımında Türkiye'nin en kısa dönemi Demokrat Parti dönemidir. (Yıldırım, 2008; 24) Bu dönem diğer dönemlerle kıyaslandığında örgütsel tarih ve işçi sınıfı tarihi açısından eksiktir. Ancak günümüze etkileri ise oldukça fazladır. Muhalefette iken 1946-1950 yılları arasında solcularla ortak davranan ve birlikte hareket eden DP, iktidara geldiğinde antikomünist politikaları, 1951 tevkifatı ve Nazım Hikmet'i vatandaşlıktan çıkarma olayları ile anılacaktır (Yıldırım, 2008; 25).

Bir bakış açısına göre DP bir halk hareketidir, 1950 seçimlerini kazanarak halkın ayağa kalkışı, zaferi olarak adlandırılır. Bir başka görüşe göre de; bunun tersidir ve DP iktidara geldiğinde, antidemokratik uygulamalarla bunu ispatlamıştır (Savran, 2010; 162.) Ayrıca, 1946-1950 arasındaki süreç, dönemin sosyalist hareketi açısından yenilgi sayılır.

Sosyalist partiler kapatılmış, işçi-köylü ittifakının kurulması engellenmiş, orta ve yoksul köylülüğün sosyalist hareket ile beraber yürütmesi burjuvaziye kaptırılmıştır.

Ardından gelen bu dönemde de emekçi sınıfların bağımsız siyasal faaliyetleri engellenmiştir. "1950 seçimleri burjuvazinin siyasal güçleri arasında bir nöbet değişimidir. Halk ayağa kalkmamıştır; olsa olsa oturduğu yerden bu düzenli nöbet değişimini alkışlanmıştır!" (Savran, 2010; 162.)

DP'nin iktidar yıllarında devletçi iktisat politikalarından, liberal ekonomiye geçiş izlenmiştir. Fakat İsmet İnönü liberal ekonomiye geçiş kararını 1947 yılında almış, o günlerden beri ise DP de bunu sıkı savunucusu olmuştur. Yaygın bir düşüncenin aksine DP'nin iktidara gelmesi ekonomi politikalarında belirgin bir değişikliğe yol açmamıştır (Zürcher, 2000; 325).

Ayrıca 1947 yılında yapılan kurultayda parti dışında solcu ve ilerici oluşumların, parti içinde demokrat ve reformcu olanların etkisiz bırakılması, sermaye çevrelerinin işine gelmiş ve devletçiliği özel teşebbüse yardım etmeye dönük olarak değerlendirmişlerdir (Boratav,2006: 98).

1945 sonrası CHP içerisindeki egemen sınıf iki yol izlemiş; bir grup DP'yi örgütleyip kurarken, diğer grupsa ilerici, demokrat ve solcu oluşumların bastırılmasını ve yok olmasını sağlamıştır (Boratav, 2006: 96). DP ekonomi politikası, devlet yardımı ile özel girişimleri geliştirme hedeflerinin devamıdır. 1930'lu yıllarda dünya ekonomik konjonktürü devlet işletmeciliği yerine dolaylı devlet desteğini desteklemiş ve zorlamıştır. Ayrıca kamu kuruluşlarının da özelleştirilmesini hedeflemiştir. Fakat bunlar gerçekleşmemiş, DP iktidarı da devletin ekonomik hayattaki payını azaltamamıştır (Tunçay,1992; 180).

Muhalefetteyken iktisadi devlet teşekküllerini satacağını vaat eden DP, iktidara gelince iktisadi devlet teşekküllerini devletin maliyesi aracılığıyla burjuvaziye güçlendirme de zorunlu bir şart olduğunu anlamıştır (Yerasimos, 1976; 1386). Dolayısıyla da iktidar döneminde iktisadi devlet teşekkülleri sayıları iki katına çıkmıştır.

DP ekonomi politikaları hızlı ve çabuk sonuçlar istiyor ve planlı gitmek gibi bir eğilimi olmayan parti, planlama kavramını komünizmle özdeşleştiriyordu (Atılğan, 2015; 397). Menderes, bu konuda ki fikirlerini; "Sanayi kurmak mutlaka bir plan işiymiş, görüyorsunuz hala totaliter iktisadiyattan, totaliter memleketlerde ki beş yıllık planlardan bahsetmektedirler. Acaba Avrupa sanayii, büyük Amerikan ekonomisi de beş

Demokrat Parti'nin İlk Döneminde Sol Algısına Bir Örnek; Komünizmi Tel'in Hareketleri (1950-1954)

senelik planlarla mı kuruldu?" (Çizmeli, 2007; 495) Sözleriyle dile getirmiştir.

Ayrıca kendisini çağdaş Türkiye'nin mimarı olarak gören DP, Türkiye'yi küçük bir Amerika haline getirmek istiyor, ileri adım atarken aceleci davranıyor, Kemalizm'i değişen koşulların içinde yorumlanacak esnek bir ideoloji olarak ve CHP'yi tarihsel rolünü tamamlamış, eskimiş olarak görüyordu ve ülke dönüştürülürken CHP'nin sessiz kalacağını düşünüyordu (Ahmad, 2007; 133).

1. Demokrat Parti'nin Sola Bakış Açısı

1. Mecliste DP'nin Sol Algısı ile İlgili Görüşleri

DP'nin sola bakışı konusunda; Birinci Menderes hükümetinin programı, geleceğe dair fikirler veriyordu. Başbakan Adnan Menderes 29 Haziran 1950 tarihindeki meclis oturumunda partisinin sola bakış açısını şu cümlelerle belirtmişti;

"...Memleketimizde çalışma hayatını ve işverenlerle işçi münasebetlerini içtimai adalet prensiplerine uygun olarak kanun ve nizam yollarıyla düzenlemek, çalışanların yaşama seviyesini umumi hayat seviyemizle ve memleketin iktisadi imkânlarıyla mütenasip surette yükseltmek, cemiyette sosyal güveni temin etmek gayemiz olacaktır. Demokrasi prensiplerine göre tabii bir hak olarak tanıdığımız grev hakkını sair demokrat memleketlerde olduğu gibi, içtimai nizamı ve iktisadi, ahengi bozmayacak surette kanunileştireceğiz.

Şimdiye kadar Çalışma Bakanlığının teftiş ve murakabesi haricinde bırakılmış olan bir kısım devlet sanayii ile bu teftiş ve murakabenin hudutları içine alınacak, Garp demokrasilerinde kabul edilen esaslar dairesinde işçilere, ücretli tatiller veya ücretli mezuniyetler sağlanması imkânları araştırılacaktır. (Soldan bravo sesleri)

Muhterem arkadaşlar;

Biraz yukarda millete mal olmuş inkılâplarımızın korunmasından bahsetmiştik. Bu konuda bilhassa üzerinde duracağımız mesele memleketi içinden yıkıcı aşırı sol cereyanları kökten temizlemek için icab eden kanuni tedbirleri almaktır. (Soldan alkışlar) irticai ve ırkçılık gibi ayırıcı cereyanları vasıta olarak kullanan ve çok defa kendisini bu maskeler altında gizliyen aşırı solcu hareketlere karşı gereken bütün kanuni tedbirleri almakta asla tereddüt etmeyeceğiz. Biz bugünün şartları içinde

aşırı sol cereyanları fikir ve vicdan hürriyeti mevzuunda mütalâa etmek gafletinde bulunmayacağız. (Soldan bravo sesleri) Bugün aşırı sol cereyanlara mensup olanların, mücerret bir fikir ve kanaat sahibi olmaktan ziyade yıkıcı cereyanların aletleri olduklarına şüphemiz yoktur. Fikir ve vicdan hürriyeti perdesi altında bütün hürriyetleri kan ve ateşle yok etmekten başka bir maksat gütmeyen bu ajanları adalet pençesine çarptırmak için icab eden kıstasları vuzuh ve katiyetle tespit etmek zaruretine inanıyoruz. (Alkışlar) Ancak bu suretledir ki, mizah veya siyasi tenkid kisvesi altında ayakta tutunmak istenilen ve hakikatta düpedüz aşırı sol cereyanların eseri olan neşriyatın tahribatından memleketi korumak kabil olabilecektir. İrticai tahrike asla müsaade etmemekle beraber din ve vicdan hürriyetlerinin icaplarına riayet edeceğiz. Hakikî lâiyikliğin manasını biz böyle anlamaktayız. Programımızda da sarahaten ifade edildiği gibi, hakikî lâiyikliği dinin Devlet siyasetiyle hiçbir ilgisi bulunmaması ve hiçbir din düşüncesinin kanunların tanzim ve tatbikinde müessir olmaması şeklinde anlıyoruz. Bu itibarla gerek din dersleri meselesinde gerekse din adamlarını yetiştirecek yüksek müesseselerin faaliyete geçmesi hususunda icabeden tedbirleri süratle ittihaz etmek kararındayız. (Soldan alkışlar, bravo sesleri)”⁴ Görüldüğü üzere; Menderes sol cereyanları “yıkıcı aşırı” olarak görmekteydi ve bu “sol cereyanları kökten temizlemek için icab eden kanuni tedbirleri” de alacaklarını belirtiyordu.

Yine mecliste bu konu üzerinde yapılan oturumlardan birinde DP Mardin milletvekili Kemal Türkoğlu⁵ da sola bakış açısını “vatan hainliği” olarak yansıtmıştı;

“...Fakat aşırı sağ ve sol cereyanlara karşı uyanık kalacağını memnuniyetle öğrendiğim yeni Hükümetin, Türk varlığına karşı suç işlemiş olanların da affedilmesi talebiyle Meclis önüne çıkmayacağını ümit etmek isterim. Solculuk ne şekle bürünmüş olursa olsun, bugünkü- şartlar altında kanaatimce düpedüz «hiyaneti vataniye» dir. Vatan hainleri ise asla affa lâyık değildirler. Programda sarahatle yer almadığını gördüğüm diğer bir nokta da memlekette hüküm sürdüğünü esefle müşahede ettiğimiz ahlâki buhrana karşı şiddetle mücadele edilmesi lüzumudur. Mektepte, sokakta ve Devlet işlerinde görülen her türlü ahlâksızlıkla Devletin meşgul olması

⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 9, Cilt 1, 3. Birleşim, 29 Mayıs 1950, s.s.29-31.

⁵ Hukukçu olan Kemal Türkoğlu, başlangıçta bağımsızdı ve diğer partilerin oyundan fazla oy almıştı. 1960 sonrası 3 ay Adalet Bakanlığı yapmıştır. (Dilek, 2016; 30)

Demokrat Parti'nin İlk Döneminde Sol Algısına Bir Örnek; Komünizmi Tel'in Hareketleri (1950-1954)

şarttır. Bilhassa iltimas ve ihtilas, zimmet ve rüşvet ve gayrimeşru yollardan mal iktisabı, içtimai hayatımızı yiyip bitiren ahlâki ve hukuki suiistimaller, istikbalde bize mazinin elemli hâtıralarım unutturacak derecede silinmelidir. Ahlâksız insanlar cemiyet içinden kovulmalıdır ki şerefli vatandaşlar ve haysiyet sahibi memurlar serbestçe yaşyabilsinler.”⁶

İşin ilginç yanı; 1950 seçimlerimde Millet Partisi'nden tek başına meclise giren Kırşehir milletvekili Osman Bölükbaşı da aynı düşünceydi. Hükümetin programında ki sola bakış açısını şu sözlerle övmüştü;

“...Yabancıya alet olan ve esasen yıkıcı saydığı aşırı sol cereyanları programında katiyetle reddetmiş olan bir partinin mümessili olarak konuşuyorum. Bu memleketi bir Rus müstemlekesi haline getirmek isteyen, yabancıların âleti olanları ezmek hususunda Hükümetin takip edeceği siyasette kendisiyle beraberiz. (Bravo sesleri)”⁷ diyen Bölükbaşı bir itirazının da olduğunu dile getirmiş ve devam şöyle devam etmişti;

“...Bu cereyanlara karşı mücadelenin en müessir silâhı memlekette mevcut adalete vatandaşın itimat etmesini ve halkın refahını sağlamaktır. Ceza kanunlarının şiddeti hiçbir zaman bu cereyanları önleyemez. Eğer komünizme karşı yalnız ceza kanunlarının kâfi olduğu kanaatinde olsa idi, Amerika Avrupa'ya Marshall yardımını yapmak lüzumunu hissetmezdi. Komünizm, gıdasını sefaletten, adaletsizlikten ve kanunsuzluktan alır. Bu üç belânın ye'se düşürdüğü kimseleri komünizm arkasına takar. Ceza kanunlarına şiddetli ve elâstiki maddeler koymak ve en masum dinî duyguların izharını dahi, komünizm bu maske altında tecelli eder diye, kanunun tehdidi altında bulundurmamak yoluna gidecek olursak, sabık iktidarın yaptığı hataları aynen tekrarlamaktan, başka birşey yapmış olmayız. Onlar siyasi irticacı, yani tek parti tahakkümünü devam ettirmek için yeni bir kanunla muhalefetin karşısına çıkmışlar ve bu mevzuu, Demoklesin kılıcı gibi elden bırakmamışlardır. Bu mevzuda görüşümüzü 1949 Haziranında çıkardığımız parti beyannamesiyle umumi afkâra arz etmiştik. Adalete karşı olan inani ve refahı bir tarafa bırakıpta, Menderes'in programında olduğu gibi, Ceza Kanununa sert ve elâstiki hükümler koymakla işe girişecek olursak, bu takdirde bu memlekette muhalefete hakkı hayat tanımadığımızı göstermiş oluruz. Şimdiye kadar o

⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 9, Cilt 1, 4. Birleşim, 31 Mayıs 1950, s.s.71-72.

⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 9, Cilt 1, 4. Birleşim, 31 Mayıs 1950, s.58.

kadar gördük ki, insanoğlu kanunu çektikçe istediği yere götürebiliyor. Adnan Menderes Hükümetin «aşırı sağ ve sol cereyanlar» derken bu husustaki kıstasın ne olduğunu söylemiyor. Buna göre en masum dini duygulardan bir komünizm mânası çıkartmak mümkün olacaktır. Biz Millet Partisi, sarahat taşımayan, kıstas olmıyan bu kısmı tasvip etmiyoruz. Demokrat Parti'nin Birinci Büyük Kongresi tarafından kabul edilen ve gaye ve mesuliyetinde iştirakimiz bulunan bir hürriyet misakı vardı. Bu misak bu memlekette hürriyetin asgari şartlarını tesbit eden bir vesikadır. Burada ele alman meselelerden biri de Devlet Başkanlığının Parti Başkanlığından ayrılması idi. Buna dair Hükümet programında bir sarahat yoktur.»⁸ diyerek işin cezai tedbirlerle engellenmesinin muhalefet etmeye zarar vereceğini de eklemiştir.

DP milletvekili Abdurrahman Boyacıgiller,

“...Cumhuriyet Halk Partisi iktidarının tatbik etmekte olduğu Devletçilik komünizme muhit hazırlamıştır. Demokrat Parti'yi bu sahada tenkid eden muhalefetin bu Devletçilik zihniyeti karşısında hayatı ucuzlatarak komünizmle mücadeleyi kolaylaştırmış bulunmaktadır. Bu vaziyet karşısında bize teşekkür etmeleri lâzımdır. Demokrat Parti programına girmiş olan bu esaslar dairesinde, memleketin refahını artırmakla binnetice memlekette komünizmin önüne geçmiş olacak ve bu suretle de kanuni hükümlerden ayrı olarak bir de iktisat sahasında nâzım rolü oynıyacaktır.”⁹ Sözleriyle suçlu CHP'ye atmıştı.

DP Tekirdağ milletvekili Zeki Erataman programı övmüş; *“...Bugün komünizmin pençesinde inliyeti ve bizden âcil yardım beki iyen birçok vatandaş vardır, Millî bir dâvadır. Bu dâva üzerinde Sayın Adnan Menderes Hükümetinin daha hassasiyetle durmasını bilhassa ve bilhassa rica edeceğim.”¹⁰ Sözleriyle partisinin daha dikkatli olması konusunda hassasiyetini belirtmişti. DP Seyhan milletvekili Remzi Oğuz Arık da komünizm aleyhinde sert konuşanlardan biriydi. *“...Komünizmi hayatımızın sonuna kadar takip edeceğiz. Medeni Türk olarak komünizmle anlaşmamıza imkân yoktur. Milletlerarası bir İslâvcılıkla karşımıza çıkan komünizmle, hangi Türk çocuğu anlaşabilir?”¹¹ Dedikten sonra Nazım Hikmet aleyhinde de şunları söylemişti; *“...Ben onun vatanperver olduğu***

⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 9, Cilt 1, 4. Birleşim, 31 Mayıs 1950, s.59.

⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 9, Cilt 1, 4. Birleşim, 31 Mayıs 1950, s.85.

¹⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 9, Cilt 1, 14. Birleşim, 28 Haziran 1950, s.283.

¹¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 9, Cilt 1, 23. Birleşim, 14. Temmuz.1950, s.693.

Demokrat Parti'nin İlk Döneminde Sol Algısına Bir Örnek; Komünizmi Tel'in Hareketleri (1950-1954)

fikrine iştirak etmiyorum. Rica ediyorum, bütün ömrü boyunca komünizmi terennüm eden bir insanı bize Türk milliyetperveri olarak tanıtmak istiyorlar. Nâzım Hikmet yanlış mı mahkûm edilmiştir, onu yeniden mahkemeye vereceğiz. Hasta ise onu tedavi ettireceğiz, biz düşmanlarımızın bu büyüğünü bile tedavi etmiş insanlarız.”¹²

Adalet komisyonu sözcüsü DP Balıkesir milletvekili Müfit Erkuyumcu aynı şekilde, “Arkadaşlar, komünizm içtimai bir felâkettir. Memleketimiz için en büyük bir tehlikedir. Bu hastalığın hastalarını affetmek mikrobun sirayetine meydan vermek demek olur ki, bunu Yüksek Meclisin hiç bir zaman tecviz etmeyeceğine eminim.”¹³ Diyerek sola bakış açısını göstermiş ve dönemin tutuklamaları ile ilgili bilgi vermişti. Şevket Mocan da ilginç bir benzetme yaparak;

“Peşinen bunu kabul etmedikçe komünist olamaz. Peşinen bu cürmleri işlemeyi kabul eden bir kimse komünist olduğundan o artık idama lâayık mıdır, değil imidir diye düşünmeye lüzum var mıdır? (Bravo sesleri). Eğer bizim teklifimiz sert ise ona, İngiliz ve İsviçre adalet felsefelerinden ilham alarak çok rahim olan adliyecilerimiz biraz şeker koysunlar, Fakat Hükümetin bir senelik, iki senelik cezalarına da biber katmayı da unutmasınlar. Bence bu komünizm denilen ihaneti rahim olan, onu boş gören hattâ bitaraf olan; kıpkızıl yılandan daha şayanı ithamdır, çünkü kırmızı yılan ancak hüviyet değiştirerek böyle sinelerde yer bulur ve siner.”¹⁴ Sözleriyle sola bakış açısını yansıtmıştı. DP Seyhan milletvekili Sınan Tekelioğlu da kafasındaki komünizm algısını çok net ortaya koyuyordu;

“Bugün benim kanaatime göre komünistler karşısında hangi kuvvetler aleyhte bulunur acaba? Ben bir Amerikalı ile bundan sekiz sene evvel görüştim, o zaman bu kürsüden Allah kelimesini söylemek kolay olmazdı, «Acaba dini Türkiye’de yeniden ihya edebilir misiniz» diye sormuştu. Hiçbir din karısını ortaya atmaz, komünistlik ise ailede, malda iştirak kabul eder. Binaenaleyh komünistlerin karşısında bulunacak olan dinler, islâm, Hristiyan ve Musevi dinleridir. Dinsiz bir insan komünist olur. Binaenaleyh görüyoruz ki memlekette, sen din lehinde yazı yazdın, sen şunu, bunu yaptın diye gazetelerde bir dedikodudur gidiyor. Bu, iyi bir şey değildir.”¹⁵

¹² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 9, Cilt 1, 23. Birleşim, 14 Temmuz 1950, s.694.

¹³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 9, Cilt 1, 23. Birleşim, 14 Temmuz 1950, s.694.

¹⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 9, Cilt 4, 31. Birleşim, 17 Ocak 1951, s.230.

¹⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 9, Cilt 20, 45. Birleşim, 17 Şubat 1953, s.370.

1.2. Köy Enstitüleri Üzerinden Mecliste Sol Algısı

25 Şubat 1951 tarihinde Millî Eğitim Bakanlığı Bütçesi görüşmelerinde DP Kastamonu milletvekili Muzaffer Ali Mühto da Köy Enstitüleri ile ilgili fikirlerini, Abana İlçesinde Köy Enstitüleri mezunlarıyla yaptığı görüşmelerdeki duyularıyla anlatmıştı. Mühto;

*“Bana Köy Enstitüleri ile muallim ve şehir okulları ve mezunları arasındaki farkın kaldırılmasından bahsettiler ve kendilerine Tonguç ve Hasan Âli kulları denildiğini ve komünistlik şüphesi altında bulduklarını, bunda enstitü kelimesinin tesiri olduğunu, köy öğretmen okulu olarak değiştirilmesini istediler. Kendilerine isim değişikliğinin bir tesiri olmadığını, güle gül denmese bile yine gül gibi kokacağını ve bu şaibeden temiz ve dürüst çalışmaları ile aksini ispat edeceklerini söyledim. Sayın Bakandan arz ettiğim hususlarda hassasiyet bekler Türk Milletine saadetler dilerim.”*¹⁶ Sözleriyle “Köy Enstitülerini ve komünizm algısını” ve neden Köy Enstitüleri ile komünizmin yan yana algılandığını anlatmıştı.

Yine DP milletvekili Abdurrahman Boyacıgiller iki yıl sonra 19 Temmuz 1952 tarihinde; “komünizm algısının” tamamen Köy Enstitüleri üzerinden gittiği bir dönemde, mecliste sorduğu soruda, “komünistlik töhmeti altında bulunan Köy Enstitüsü mezunları ve diğer okullar ve üniversite gençleri hakkında yapılan tahkikatın” sonucunu sormuştu. Boyacıgiller, kendi seçim bölgesi olan Zonguldak, Ege Bölgesi, Orta Anadolu ve Karadeniz kıyıları illerindeki “köy öğretmenlerini ve bilhassa köy enstitüleri mezunlarını hedef tutan çirkin isnatlar yapılmakta ve Türkiye Büyük Millet Meclisinde CHP iktidarı zamanında enstitülerin birer komünist yuvası haline getirildiği sık sık iddia edilmekte ve memleketin bu temiz evlâtları töhmet altında bırakılmakta ve bu hal köy çocuklarını yeis ve nevmidiye sürüklemektedir.”¹⁷ Sözleriyle kendine göre durumu anlatmıştı.

Aynı milletvekili 1952'deki bir başka oturumda; mezun olmuş Köy Enstitülülerin ne kadarının “komünist ideolojisine kurban gittiği, kaçının meslek dışına çıkarıldığı ve kaçının mahkemeye verilerek bu töhmetten ceza giydiği ve bu vakaların yüzde kaç nispetinde olduğunu... Komünizm hastalığına yakalanan ve kanuni takibat altına alman yüksek okul, ortaokul, askerî lise ve üniversiteler öğrencilerinden kaçığı hakkında kanuni takibat

¹⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 9, Cilt 5, 51. Birleşim, 25 Şubat 1951, s.s.786-787.

¹⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 9, Cilt 17, 4. Birleşim, 14 Kasım 1952, s.157.

Demokrat Parti'nin İlk Döneminde Sol Algısına Bir Örnek; Komünizmi Tel'in Hareketleri (1950-1954)

yapıldığı ve bu vakaların yüzde kaçta baliğ olduğunun ve bu vakaların köy enstitüleri mezunları arasında mı yoksa yüksekokul ve üniversitelerde mi daha fazla olduğunu”¹⁸ sormuştu.

Millî Eğitim Bakanı İleri, bu yazılı soruya aynı meclis oturumunda yanıt vermişti. İleri'nin dönemin “komünistlikle mücadelesinde” sayılar ile verdiği yazılı yanıtta şunlar vardır;

“1. Yurdun muhtelif bölgelerinde ve hususiyile Ege ve Güney - Marmara Bölgesinde Köy Enstitüsü mezunlarını hedef tutan komünistlik isnatları bir vakıdır. Ancak bütün Köy Enstitülerinin, birer komünist yuvası haline getirildiklerine dair olan iddiaların gerçek durumla ilgisi yoktur. Köy Enstitülerinde büyük bir titizlikle seçip iş başına getirdiğimiz, idare ve tâlim elemanlarımızın gösterdikleri uyanıklık, müesseselerin bu türlü cereyanlara karşı kapalı kalmasını imkân altına almış bulunmaktadır. Köy Enstitüsü mezunlarının çalışmaları yakından ve büyük bir dikkatle takip edilmekte, teftişler, kurslar ve meslekî toplantılarla fikrî inkişaflarına çalışılmaktadır.

2. Köy Enstitüsü mezunlarından öğretmenliğe intisap edenlerin sayısı 16677'dir. Bunlar arasından komünistlikle takibata uğrıyanlardan biri meslekten ihraç edilmiş, beşinin vazifesine son verilmiş, dokuzu da bakanlık emrine alınmıştır. 1950 yılı ortalarından bugüne kadar komünistlikten takibata uğrıyan 26 ilkokul öğretmenininden (25)i Köy Enstitüsü mezunu, (1)i Öğretmen Okulu mezunudur. Bunlardan (5)i beraet etmiştir.

3. Ortaokul ve liselere devam eden öğrencilerden, 1947-1948 ders yılından 1951-1952 ders yılına kadar komünistlikle takibata uğrıyanların sayısı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.”¹⁹

Komünistlikle Takibe Uğrıyanlar (1947-1952)

Öğretim Yılı	Müdavim Sayısı	Komünistlikle Takibe Uğrıyanlar
1947 - 1948	71 015	3
1948 - 1949	72 260	4
1949 - 1950	75 900	5
1950 - 1951	84 404	16
1951 - 1952	91 727	4

¹⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 9, Cilt 17, 4. Birleşim, 14 Kasım 1952, s.157.

¹⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 9, Cilt 17, 4. Birleşim, 14 Kasım 1952, s.157.

		Toplam: 32
--	--	------------

“Okul disiplin komisyonları bunlardan (29)unu suçlarının derecelerine göre türlü disiplin cezasına çarptırmış, üçü hakkında da kovma cezası vermiştir. Bunlar arasında durumları adliyece takip edilenlerden bir öğrenci üç ay, diğer bir öğrenci de altı ay hapse mahkûm olmuş, 7 öğrenci de beraet etmiştir.

Askerî liseler hakkındaki bilginin Millî Savunma Bakanlığınca derlenmesi gerekmektedir.

Yüksekokullarla üniversitelerde, komünistlikten takibata uğrıyan öğrenciler: Güzel Sanatlar Akademisi=1948-1949 öğretim yılından beri 6 öğrenci takibata uğramış, bunlardan dördü beraet etmiş, birisi bir yıl hapis cezasına, biri de para cezasıyla çarptırılmıştır. Bu okulun 1949-1950 yılında öğrenci mevcudu (531)dir.

İstanbul Eğitim Enstitüsü=Bir öğrenciye okuldan kovulma cezası verilmiştir. Ankara Üniversitesi=Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinden bir, Hukuk Fakültesinden beş, Siyasal Bilgiler Fakültesinden iki, Tıp Fakültesinden bir öğrenci hakkında emniyet makamlarınca tahkikat açılmıştır. Takip neticesi henüz belli değildir. Veteriner Fakültesi'nden 8 öğrenci hakkında tahkikat açılmış ve mahkemece haklarında beraet karar verilmiştir.

(Ankara Üniversitesinin öğrenci mevcudu 6860 dır.)

İstanbul Üniversitesi=Tıp Fakültesinden 3, Hukuk Fakültesinden 3, İktisat Fakültesinden 7 öğrenci hakkında emniyet makamlarınca tahkikat açılmıştır. Takip neticeleri henüz belli değildir. İktisat Fakültesinden bir öğrenci Sosyalist Partisi üyesi olarak halen mevkuf bulunmaktadır. Edebiyat Fakültesinden bir öğrenci bir yıl hapis, 8 ay sürgüne, diğer bdr öğrenci 6 ay hapse, bir öğrenci de 3 ay hapse mahkûm olmuşlardır. (İstanbul Üniversitesinin öğrenci mevcudu halen 12 574 tür.)

4. Köy Enstitülerinden mezun öğretmenleri tenzih edici bir faaliyete mahal görülmemektedir, Bu hususta umumi eskârı tenvir etmek lâzım geldiği zaman gerek Büyük Millet Meclisinde gerekse matbuat yoluyla açıklamalar yapılmaktadır.

5. Bu konudaki Bakanlık tahkikatı kanuni seyrini takip etmektedir.

6. 5210 sayılı Kanunun 10, 11 nci maddeleri hükümlerini yerine getirmiyenler hakkında hiçbir müsamahaya gidilmiyerek gerekli takibatın

Demokrat Parti'nin İlk Döneminde Sol Algısına Bir Örnek; Komünizmi Tel'in Hareketleri (1950-1954)

yapılması lüzumu valiliklere bildirilmiştir. Bundan başka, hazırlanmakta olan (İlköğretim Kanunu) nda köy, kasaba ve şehir okullarının her türlü ihtiyaçlarını karşılamak üzere gerekli tedbirler derpiş olunmuştur.

7. Köy okullarında vazifeli Köy Enstitüsü mezunu stajyer öğretmenler için bu yıl tatil aylarında 4274 sayılı Kanununun 43 ncü maddesi gereğince 45 gün süreli kurslar açılmış ve bu kurslara 790 öğretmen iştirak etmiştir, öğretmenlerin bilgi ve görgülerinin artırılması yolundaki faaliyetler önümüzdeki senelerde daha da çok hızlandırılacak ve tekemmül ettirilecektir. Nitekim bu hususu sağlayacak hükümler yeniden hazırlanan (terfi, taltif ve tecziye kanunu) tasarısına konulmuştur.”²⁰

27 Şubat 1952 tarihinde yine Millî Eğitim Bakanlığı Bütçesi görüşmelerinde DP Gümüşhane milletvekili Ahmet Kemal Varınca, dönemin komünizm algısını konuşmasında ortaya koyarken, komünizmi bir “hastalık” olarak ifade etmiş ve Millî Eğitim Bakanı’na şöyle seslenmişti;

“Arkadaşlar; Avrupa'ya, bilhassa Fransa'ya gönderilen talebelerin çoğu Paris'te okuyorlar. Bu çocuklar buradan iki hastalık alıyorlar: Birisi komünizm, ikincisi de frengi ve veremdir. Bunu göz önünde bulundurursak Fransa'ya giden talebeleri ona göre teçhiz etmek lâzımdır. Daha doğrusu onları Paris'ten uzak, başka yerleri göndermek parolamız olmalıdır. Ben Maarif Bakanından bilhassa rica ediyorum. Eğer Paris'te okutturmaya devam ederlerse daima bu kürsüye çıkıp itiraz edeceğim.”²¹

Köy enstitüleriyle ilgili komünizm algısını gösterecek en önemli meclis görüşmesi 26 Aralık 1952 tarihli oturumdaydı. Konu, Millî Eğitim Bakanlığı ile ilgiliydi ve Köy Enstitülerindeki “komünist faaliyetler” idi. DP Elâzığ milletvekili Ömer Faruk Saraç'ın 26 Aralık 1952 tarihinde mecliste Millî Eğitim Bakanı İleri'ye sorduğu soru önemliydi. Saraç, özellikle “milliyetperver Türk gençlerinin asil ruhlarına ve mukaddes Millî bünyemize asla müessir olunamayacağı muhakkak ve müspet bulunmakla beraber” kamuoyuna yansıtılan “solcu temayüllerin”²² Köy Enstitülerine yerleştirilmesini isteyen bazı kişilerin çaba sarf ettiğine dair çıkan haberlerde DP'nin elinde belgeye dayalı bir bilgi olup olmadığını sormuştu. Tefik İleri de bu soruya yanıt verirken ilk işi kendi partisinden olan Saraç'a bu soruyu sorduğu için teşekkür etmek olmuştur. İleri; kendine göre; bu kanıtları açıklamıştı.

²⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 9, Cilt 17, 4. Birleşim, 14 Kasım 1952, s.s.158-159.

²¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 9, Cilt 13, 49. Birleşim, 27 Şubat 1952, s.971.

²² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 9, Cilt 18, 22. Birleşim, 26 Aralık 1952, s.437.

“1. Tanınmış bir komünistin aynı illetle malûl karısı, bu müesseselerden birisine öğretme olarak alınmış, bâzı öğrenciler bu yolda zehirlenmiş, işe mahallî emniyet teşkilâtı ve adliyesi el koymuş, fakat muamele zaman aşımına uğratılarak intaç edilememiştir. Hâdisede adı geçen öğrenciler, okuldan uzaklaştırılmamış, mezun edilmiş ve hattâ Hasanoğlan'daki yüksek sınıflara da devam ettirilmiştir. Sabahaddin Âli, Hasanoğlan'a gidip gelebilmiş, öğrencilerle تنها yerlerde temaslarda bulunmasına da müsaade edilmiştir. Birçok vatanperver öğrencinin bu haller karşısındaki aksülamelleri de zamanın idarecileri tarafından şiddetle karşılanmış ve bastırılmıştır.

2. Bu enstitülerde, serbest okuma saatlerinde, öğrencilere, solcu neşriyat incelettirilmiş, “Sovyetizm”, ”Demokrasi ve Sosyalizm”, “Sosyal Mücadelelerin Tarihi” gibi eserlerin hulâsaları, talebe konferansları adı altında gençlere dinletilmiştir. Bunlara ait vesikalar mevcuttur. İftiharla kaydedeyim ki bu hâdiseler karşısında da en büyük tepkiyi, yine bu müesseselere devam eden temiz Türk köylüsü gençler göstermiş ve Büyük Millet Meclisine kadar başvurmuşlardı.

3. Şimdi de ilgili dosyalardan, şahitlerin ifadelerinden alınan bâzı satırları okuyorum.

Bunlar Hasanoğlan Köy Enstitüsü yüksek kısım öğrencilerinin tesbit edilmiş konuşmalarından parçalardır:

«Bugün biz hâlâ bu rejimi kabul edemiyorsak, bu o rejimin kötülüğünden değil, bizim kafamızın geriliğindedir... Bugünkü insanlık, belki bunu hâlâ kabul edemiyorsa, elli sene, yüz sene ve hattâ iki yüz sene sonra da olsa bu ideale kavuşacaktır; (Asla sesleri) Mademki, biz, insanların daima ilerlediğine kaniyiz, binaenaleyh insanlar ilerledikçe, kötü itiyatları atacak, iyileri benimsemeye çalışacaktır, öyle ise en son varılacak nokta da, vatan, sınır kavgalarının atılarak aile ve mülkiyet diye bir şey tanınmadığı, bütün insanların kardeş olarak yaşamaya çalıştıkları bir merkezdir»

Birtakım ifadelerden de: «Arkadaşlar, köle olarak yaşayan köylüyü kurtarmak bize kalmıştır. Biz bu memleketi kurtarmak için aşağı tabakayı teşkil ederek bağırarak iş çıkaramayız. Bunun için yapacağımız iş, Hükümeti devirerek yerine geçmek, şehrin, apartman sahibi ile köyde nemli zeminde ve toprak dam altında yaşayanın hakkını eşit etmektir. Bunun yerine getirilmesi için yegâne çare komünistliğin ilân edilmesidir.» (Yahu neler oluyormuş sesleri)

Demokrat Parti'nin İlk Döneminde Sol Algısına Bir Örnek; Komünizmi Tel'in Hareketleri (1950-1954)

Yine aynı tahkikat sırasında: «Aile kudsiyeti bir saçmadan başka bir şey değildir. Senin karın, benim karım diye tabiat bir şey ayırt etmemiştir. Bu, insan egoizmasının meydana çıkardığı bir şeydir. Bunları ortadan kaldıracak elemanlar biziz.» Şeklinde konuşmalar yapıldığı anlaşılmış ve tesbit edilmiş bulunmaktadır.

4. Bir öğrenciyi hazırlanmış «Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliğinde Eğitim» mevzuunda bir konferansın metninden bâzı parçalar

«Cumhuriyetten evvel bizde olduğu gibi, Çarlık zamanında Rusya'da da Millî Eğitim, diğer Avrupa memleketlerine nazaran çok geri idi Halkın yüzre yemiş üçü okuyup yazma bilmezdi. Okullar kiliseye bağlı idi. Çocuklara yalnız okuyup yazma ve hayatla hiçbir ilgisi olmayan din dersleri öğretilirdi, öğrencileri ortaokula hazırlayan ilkokullar ayrı ve paralı olduğundan fakir çocukları bu okullara, dolayısıyla ortaokullara gidemezlerdi.» şeklinde başlayan bir pasajla Çarlık Rusyası eğitimi anlatıldıktan sonra konferansa şöyle devam edilmiştir:

«Çarlık Rusya'sında eşitsizlik alıp yürümüştü. Bin zorlukla okuyan gençlere büyük müşkülât çıkarılıyordu. Okul ücretlerini ödiyemediklerinden dolayı Moskova Üniversitesinden bir senede 525 genç kovulmuştu. Lenin'de bunlar arasında idi. 1917 İnkılâbından sonra Rusya'da eğitim ve öğretim sisteminde büyük değişiklikler olmuş ve şöyle bir şekil almıştı: Okul siyasetten ayrı değildir. Okul içinde her türlü siyasetle meşgul olunur. Kadın erkek her hakta eşit ve her yerde birbiri ile yardımlaşır. Bu okullarda şu gayeler takip edilir: Yaratmak istedikleri yeni insanlığa enternasyonalizme karşı büyük bir aşk fakat gerisine karşı kin, hinç besliyen yepyeni bir nesil yetiştirmek... Bu gençlik, kendi Rusya'sına geleceğin örnek memleketi diye bakar.»

Bu konferansta yüksek kısımdan bir öğrenci tarafından hazırlanmış ve zamanın mesul idarecileri tarafından hiçbir tepki ile karşılanmamış, ancak yukarıda arzettiğim gibi bu okulda okuyan asil Türk gençleri durumu ortaya koymuşlardır.

5. Bundan başka Kari Marx'ın hayatı, eserleri ve mezhebi hakkında konferanslar da verdirilmiştir. Bunlardan birinin metni de eldedir.

6. Ahlâki gelenek ve göreneklerimize aykırı her türlü hareketler mazur görülmuş ve hattâ teşvik edilmiştir. Çirkin muamelelere hedef olan

ve mukavemet gösteren kızlarımızdan bıçaklarla tecavüze uğrayanların bulunduğunu gösteren vesikalar eldedir. O zamanki mesuller tarafından bu işlerin takip edilmemesinden sarfi nazar müsamaha ile karşılandıkları ve kendilerinin enstitülerdeki içki âlemlerine iştirak ettiklerini gösteren şahadetler ve belgeler mevcuttur.

7. Komünist Partisinin Manifest'inin teksir edilerek öğrencilere dağıtıldığı da tesbit edilmiştir. Millî Eğitim Bakanlığı tarafından o zaman neşredilmekte olan «Köy Enstitüleri Dergisinde» de bu melun mezhebi telkin edici ve çok açık yazılar vardır: Bunlar da vesika olarak elde mevcuttur. «Köy Enstitüleri Dergisi» adı altında neşredilmiş dergilerden bâzı başlıkları da aşağıda arz ediyorum: «Aç harmanı», «Cinsi sapıklıklar», «Rusya'da komünizm ve sosyalizm» ve «zengin ve fakir meselesi» bu gibi başlıklar altında neşredilen yazılar, dergideki yazıların yüzde seksenini teşkil etmektedir. Bu dergiler verilen emirlerle, bir ders kitabı gibi köy enstitüleri öğrencilerine okutturulmuş ve ana fikirlerinin kavrattırılmasına çalışılmıştır.”²³ Demişti.

1.3. DP'nin Sola Bakış Açısı ve CHP

Öte yandan bu dönemde Celal Bayar'a DP ile CHP arasında ki farklılıklar sorulduğunda; “İki partiyi helva yapan aşçılara benzetiyor, demokratların daha iyi bir tarif ve daha büyük bir beceriyle daha iyi helva yaptıklarını söylüyordu.” (Ahmad, 1992; 133) Ona göre; DP ile CHP arasında hiçbir fikir farkı yoktu ve iki partide Türkiye'nin refahını, gelişmişlik düzeyini üst seviyeye çıkarmaya çalışıyordu.

Bu bağlamda, tek parti döneminde CHP'nin de komünizm ile ilgili olumsuz görüşleri olduğunu söylemek gerekir. Örneğin; 7 Ağustos 1946-10 Eylül 1947 arası başbakanlık yapmış ve Atatürk döneminde sıkı bir rejim destekleyicisi olan Recep Peker, başbakan olduğu dönemde bir konuşmasında “komünizm zehiri” ile baş edebilmenin bir aracı olarak dini eğitim konusunu açmıştı. (Elmacı, 2018; 179) Bu görüşler nedeniyle ileride hem “komünizm” hem de “köy enstitüleri” konusunda DP'nin eleştiri yolunu da güçlendirmiş olacaktı.

Aslında o dönemde her iki parti de birbirlerini komünistlikle suçluyordu. Önce CHP, kamuoyunda adı “komünist” olarak dillendirilen Sabiha ve Zekeriya Sertel, Cami Baykut ve Tevfik Rüştü Aras'ın “İnsan Hakları Derneği” kurucusu olan Fevzi Çakmak'ın adının DP ile bir arada anılması nedeniyle DP'yi komünistlikle suçlamıştı (Tinal, 2000; 118). Hatta 1952'de bir meclis

²³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 9, Cilt 18, 22. Birleşim, 26 Aralık 1952, s.444.

Demokrat Parti'nin İlk Döneminde Sol Algısına Bir Örnek; Komünizmi Tel'in Hareketleri (1950-1954)

oturumunda Devlet Bakanı DP'li Muammer Alakant, CHP'li Reşat Şemsettin Sırer'in 1950 seçim propagandası döneminde Zonguldak'ta yaptığı bir konuşmasında DP'yi "14 Mayıs'ta DP iktidara gelecek olursa ertesi günü 15 Mayıs sabahı Rusya'nın karşısında bulunan Zonguldak'ın sahilinde komünist filolarının geleceği"²⁴ cümleleriyle suçladığını da belirtmişti.

Daha sonra ise özellikle CHP'nin değişmez Milli Eğitim Bakanı olan Hasan Âli Yücel'in "komünist uygulamaları" nedeniyle "asıl kızıl olanın" CHP olduğu iddiası ile DP kendi üzerinden "komünist" algısını atmak için iyi bir fırsat edinmişti (Koçak, 2007; 238).

Siyasi ortamın da değişmesiyle birlikte savaş sonrası soğuk savaş ortamında Türkiye ile ABD ortaklığı da kamuoyunu ve siyasi süreci "Sovyet Rus ve komünizm" düşmanlığına kadar getirmişti. İşte DP'nin iktidar olduğu dönemde siyasi kamuoyu bu ortam içindeydi.

CHP'nin belli noktalarda DP'ye tepkisi sonrası ise; 1952 yılında Türkiye çapında bir tura çıkan İsmet İnönü'nün, Balıkesir'deki mitingine izin verilmemiş, ayrıca CHP'liler DP'liler tarafından saldırıya da uğramıştı. İnönü "iktidarın muhalefetin siyasi haklarını kullanmasını engellediğini" söylüyordu. (Ahmad, 1992; 71) Tam bu süreçte dini irtica sorunu da ortaya çıkmıştı, Başbakan Menderes, CHP'lilere "Özgürlük düşmanı dini irticacılara, komünistlere ve diğer çılğınlara" karşı işbirliği öneriyordu (Ahmad, 1992; 71).

DP'nin bu ilk döneminde işçi, sendika ve grev gibi konulara bakış açısını da değerlendirmemiz gerekir. Çalışma ilişkilerinin temel hukuksal zemini, 1936 tarihli İş Kanunu ve 1946 tarihli Cemiyetler Kanununda yapılan değişiklikle başlamış, bir yıllık bir özgürlükten sonra Sendikalar Kanunu çıkartılmıştır (Koçak, 2015; 336). Kanun, toplu haklar konusunda yasakçı, bireysel olarak belli düzeyde haklar sağlar.

1947 yılında Sendikalar Kanunu mecliste görüşülürken DP grev hakkını savunur, 1949 yılında programına alır, o günlerde iktidarda olan CHP ise greve karşıdır. Bu karşı çıkışın birçok sebebi vardır. Sınıf mücadelesinin reddedilmesi, işçilerin hakkının zaten tahkim yoluyla korunduğu, greve gerek olmadığı ve eğer grev olursa zorunlu olarak lokavta olacağı ve bunun işçilerin aleyhine olacağı, grev devletçi rejime aykırı olduğu gibi gerekçeler sunulmaktadır. Halkçılık ilkesinin yerini milliyetçilik ilkesinin alması ve güçlenmesi de grev karşıtlığında etkili olmuştur (Makal, 2007; 272).

²⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 9, Cilt 17, 10. Birleşim, 28 Kasım 1952, s.164.

İktidar ve muhalefet yanında grev konusundaki tartışmalara basın, yazarlar, öğretim üyeleri, işçiler ve sendikalar da dahil olmuştur. İki karşıt grup oluşmuştur, grev taraftarları ve olmayanlar. DP'nin grev ile ilgili tavrı iktidarının ilk yıllarında da muhalifken olan tavrıyla aynen devam ederken ilerleyen yıllarda bu tavırdan uzaklaşmıştır. 1950 yılında grev konusu ile ilgili bir yasa tasarısı hazırlanmaya başlanmış, 1951 yılında tasarı görüş almak için işçi örgütlerine gönderilmiştir. Tasarıyı, grev hakkını sınırlandırıcı olarak değerlendiren işçi örgütleri geri bildirimde bulunmuştur. Fakat tasarı süreç içerisinde ortadan yok olmuştur (Makal, 2007; 279). Haklar verilmemiş DP de tıpkı CHP'nin gerekçeleriyle grev hakkına karşı çıkmıştır.

DP'nin, henüz iktidara gelmeden önce ki vaatlerini hatırlatanlara Menderes; *“Bırakın şu palavraları, Türkiye’de grev mi olurmuş... Biraz kalkınalım!.. Bu işi sonra düşünüyoruz.”* (Baban, 2009; 386) Sözleriyle yanıt vermişti. Öte yandan bir sendikacı *“İşçiler DP’ye güvenerek iş yerlerindeki baskılara kafa tutmaya başladılar. CHP döneminde bakanın kapıcısı bile bakan gibiydi. DP döneminde ise işçinin ve sendikacının bakanla görüşmesi mümkün oldu. DP’liler gönül almasını bilirlerdi, insanca muamele yaparlardı”* (Koç, 1998; 81) demişti.

Ayrıca Samet Ağaoğlu'nun *“memlekette bir sınıf mücadelesinin başlamasına hiçbir zaman meydan vermeme”* (Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi; 1943) ifadesi hayat bulmuş ve DP 1950 öncesinde vaad ettiği grev hakkını yasallaştırmamış, 1952 Mayısında da İstanbul tekstil işçilerinin izinsiz mitingine ve İzmir temizlik işçilerinin grevine sert tepkilerde bulunmuştur.

1953 yılında ise bu kez CHP 10. kurultayında grev hakkını savunmaktadır. İlerleyen yıllarda da işçi hareketine yakın ilişkiler kurmuş ve grev hakkını gündemde tutmuştur (Makal, 2007; 275). DP ise 1950'den 1954 seçimine kadar grev hakkı konusunda bir gelişme gösterememiş, 1954 seçiminden sonra da iktidarın sendikalar ile arası gerilmeye başlamıştır (Doğan, 2015; 332).

1946-1952 yılları arasında kurulan sendikalar, Bursa’da yapılan bir toplantıda Türk-İş’i kurmaya karar vermişti (Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi, 1988; 1965). Türk-İş, birbirinden farklı siyasi çizgilerin bir araya geldiği bir örgüt olmuştur. 6 Nisan 1952 yılında kurulmuş, 6 Eylül 1952 yılında İzmir’de birinci genel kurulu yapılmıştır. Bu süreçte sosyalistler ise yönetimde oldukça etkili olmuş, fakat üst yönetimde görev alamamışlardır. Ayrıca ABD, az gelişmiş ülkelerdeki sendikacılık hareketleri ve komünistlerin etkisinin kırılması için yakın takibe almıştı. Uluslararası Hür İşçi

Demokrat Parti'nin İlk Döneminde Sol Algısına Bir Örnek; Komünizmi Tel'in Hareketleri (1950-1954)

Sendikaları Konfederasyonu ile bağlantılı Amerikan Emek Federasyonu ve Merkezi İstihbarat Örgütü görevlisi Türkiye'ye gönderilmiş, sendikal gelişmeleri etkilemeye çalışmış ve Türk-İş'e para yardımı teklifinde bulunulmuştur. Bu para yardımı reddedilmiş, fakat genel kurulda bazı temsilcilerin muhalefetine rağmen Uluslararası Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonu'na katılma kararı alınmıştır. (*Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi*, 1988; 1965) Zürcher'e göre de Türk-İş, Uluslararası İşçi Sendikaları Konfederasyonu maddi ve manevi desteği ile kurulmuştur (Zürcher, 2000; 330).

İşçi Sendikaları Konfederasyonu kurulurken hükümetin endişesi dünya işçi hareketi ile bağlantı kurulmasıydı. Belli başlı görüşmelerden sonra hükümet Amerikan tipi sarı sendikaların izlediği antikomünist politikanın benimsenmesi koşuluyla Uluslararası Hür Sendikalar Konfederasyonu ile bağlantı kurulmasına izin vermişti. Bu konuda oldukça müdahaleye maruz kalan konfederasyona Marshall Planı'ndan ve Amerikan yardım fonlarından maddi destek teklif edilmiş, iki Türk sendika yöneticisi Amerika'ya davet edilmiş, Amerikan sendika temsilcisi ve Marshall Planı temsilcisi sendika yöneticileriyle görüşmüştür (Şişmanov, 1990; 166). Bu müdahaleler sendika çevresine rahatsızlık vermiştir.

DP'nin iktidar yıllarında grev gibi işçi eylemleri ve sendika gibi oluşumlar "vatan hainliği" ya da "komünistlik" ile bir tutuluyordu (Atılğan, 2015; 411). İşçilerle ilgili her hak savunuculuğuna "komünistlik" gözüyle bakılıyor, "Kudret" isimli bir gazetede antikomünist bir kampanya sebebiyle yayınlanan yazıda "grevden bahsedil mi, bunun yalnız komünistlerin menfaatine hizmet ettiği söyleniyor. İşçiler miting yapacak olsa, bu işte komünist parmağı var deniliyor. Bir işçi hakkını müdafaa edecek olsa, derhal komünistlikle itham ediliyor." (Şişmanov, 1990; 174) satırları geçiyordu.

Bu dönemde DP'nin işçi sınıfına bakış açısını ve yaklaşımını öngörmek açısından birkaç olayı hatırlamak gerekir. Biri Çalışma Bakanlığı'nın 1948 yılından beri yapılan işçi seminerlerini yasaklaması, diğeri dönemin Çalışma Bakanı Mümtaz Tarhan'ın İstanbul Üniversitesi İktisat ve İktisadiyat Enstitüsü tarafından düzenlenen işçi konferanslarına karşı çıkması olayıdır (Atılğan, 2015; 412). Bakanın Milliyet Gazetesine verdiği demeç şu şekildedir;

"Türkümlü diyen bir işçinin beyninin kıvrımları, aile kutsallığı, evlat sevgisi, din nuru, milliyet ışığı gibi ulvi hasletlerle bezenmiştir. İçeriden veya dışarıdan gelen her türlü telkin ve tezvîrler bu barikatları asla aşamaz. İlimin maskesi altında ücret teorileri izah ediyormuş gibi batılı hak, demogojiyi dava yapmaya çalışan bir iki bedbahtın, gözü tok imanı

kuvvetli, akli selimi galip olan Türk işçisi arasında düzmece mesih gibi rol oynamaları, kibrit alevi gibi kısa sahnede kral rolü alan aktörün şaşalı hayatı gibi süreksiz ve devamsız kalacaktır.”²⁵

1950’lerde işçi hareketi canlı, dağınık ve amatördür. İşyeri sendikaları, yerel birlikler ve federasyonlar olarak örgütlenmeler görülür. İdealist bir kadro tarafından yönetilen bu örgütlenmeler oldukça çoktur. Simit fırını çalışanları, lokanta garsonları, müzisyenler gibi kesimlerin kendi sendikaları vardır. Hatta bugün bile Türkiye’nin birçok yerinde bu birlik ve örgütlenmeler görülmez (Koçak, 2015; 340).

Bu hareketlilikle, yerel ve ulusal gazetelerde sendikal haberler yer almış, sendika gazeteleri ve dergileri yayımlanmıştır. Bir işçi kamuoyu oluşturmaya çalışılmış, Demokrat İşçi Partisi, Vatan Partisi gibi sol partilerden ve Hürriyet Partisi gibi partilerden kişiler de bu süreci desteklemiş, genel kabullerin aksine işçi sınıfının oluşumu ve gelişimi açısından yol alındığı söylenebilir (Koçak, 2015; 340).

Ayrıca, DP iktidarının karşısında, çoğunlukla köyleri ile bağları kopmamış olan ilk kuşak işçiler olduğundan sınıf bilinci yeterince gelişmemiştir. Dolayısıyla da işçiler sosyalist bir programı olan siyasal örgütlenmelerin içerisinde olmamış ve desteklememişlerdir (Pektaş, 2012; 224).

Bunun bir başka sebebi de yıllardır bu tür partilere yasak ve baskı uygulanmasıdır. Örgütlenme serbestliği, düşünce özgürlüğü ve tartışma ortamı sağlanamadığı sürece sendikal hareketin gelişimi de olumsuz etkilenmiş, sınıf mücadelesi reddedilmiş, bastırılan halkçı görüş yerini alan keskin milliyetçilik anlayışı sendikaların gelişmesine engellemiştir (Pektaş, 2012; 227). Ayrıca süregelen ve çıkarılan yasalar ile basın, üniversiteler ve toplum baskı altında tutulmuş, ulusal ve uluslararası düzeyde var olan bir antikomünizm fikri Türkiye’de hemen hemen tüm konulardaki ilerlemenin önünü tıkamıştır (Pektaş, 2012; 228).

DP’nin oluşturduğu otoriter ortamda muhalif yapılar, ılımlı sendikacılar bile komünistlikle suçlanmış ve böyle bir ortamda işçilerin ve sendikacıların sosyalist eğilimli bir partiye yönelmeleri çok mümkün olmamıştır (Çelik, 2014; 56). 1950’lerin Türkiye’si milliyetçiliğin baskın olduğu, antikomünizmin oldukça hissedildiği, DP iktidarının otoriter gölgesi altında gelişmeye çalışmıştır (Koçak, 2015; 336).

²⁵ *Milliyet*, 20.03.1957 ”Çalışma Vekili ‘Komünizm Türk İşçisi Arasında Bulunamaz’ Dedi”

2. Dönemin Siyasi Gelişmeleri Işığında Sol Algısı

1950 seçiminde kayıtlı seçmenin %90'ı sandığa gitmiş, Demokrat Parti oyların %53.35'ini sandalyelerin ise 408'ni alırken, CHP oyların %38.38'ni sandalyelerin ise 69'unu alabilmiştir (Ahmad, 2012; 132). Dikkat çeken batı illerinde DP, Ankara'dan sonraki doğu illerinde ise CHP'nin yüksek oy almasıdır (Zürcher, 2000; 316). CHP az gelişmiş yerlerde güçlü kalmış, bölgenin eşrafı ve toprak sahipleri ile aralarındaki bağlar kopmamıştır. DP'yi destekleyen esnaf, işadami, toprak sahipleri zenginleşmek istemektedir. DP bürokrasinin ve ücretli kesimin çıkarlarına öncelik vermemiştir (Demirel, 2016; 111). Kurulduğu günden itibaren politikasını bürokrasi karşıtlığı üzerine kurmuş, bu söyleminde destek görmüştür. İktidara geldiğinde Cumhuriyet bürokrasisine sert davranmış, toplumsal statüleri sarsmış, yeri geldiğinde de itibarsızlaştırmıştır. Bunların karşısına geleneksel değerlerle liberal kapitalizmi koyarak yeni bir bürokrasi tabakası oluşturmuştur (Atılğan, 2015; 401).

Kimi değerlendirmelere göre, bu seçimle birlikte yalnızca hükümet değişikliği olmamış, tek tip seçkinler siyasetinden sokaktaki adam siyasetine geçilmiştir (Altaş, 2011; 63). Kimilerine göre ise dönemin “*komünist otoriterlik ile hür dünya*” (Ahmad, 2007; 127) arasındaki çatışması ortasında ileri bir adım sayılacaktır.

Genel seçimleri kazanan DP'nin başlıca kaygısı ülkeyi maddi olarak geliştirmektir. Devlet kurumlarının İsmet İnönü'ye sadık oluşu DP'yi her daim tedirgin etmişti. Bu nedenle birçok valinin ve yüksek askeri komutanının yerleri değiştirilmişti (Ahmad, 2012; 134). 5 Haziran 1950 tarihinde bir Albay, Adnan Menderes'e askeri darbe ihbarında bulunmuş, ordunun üst komuta düzeyinde değişiklikler yapılmış, daha sonra 15 general ve 150 albay emekliye sevk edilmiştir.²⁶ CHP'li birçok milletvekili ise komutanların ve valilerin tasfiyesine çokta tepkili değil, bunu bir hükümet tasarrufu olarak gören bir tavır içindedir (Altaş, 2011;71).

Öte yandan Demokrat Parti iktidarının ilk yıllarında sol eğilimli parti ve örgütlerin yaşamları kısa sürmüştür. 1946 yılında kapatılan Türkiye Sosyalist Partisi (Pektaş, 2012; 225)1950 yılında Esat Adil ve arkadaşları tarafından yeniden kurulmuştu (Şişmanov, 1990; 171). 1951'de faaliyete girip ara seçimlere katılmış fakat aynı yıl sol eğilimli siyasal kişi ve oluşumlara karşı yapılan tutuklamalar tekrar yasakları getirmiştir. Yayın organı “*Gerçek*” gazetesinde işçi ve sosyalist hareket ile ilgili yazılar yayınlanır. Fakat bir süre sonra gazetenin

²⁶ *Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi V.*, a.g.m., s.1940.

“komünizm propagandası” yaptığı gerekçesiyle dava açılmıştır.²⁷ 1951 yılında başlayan komünistlere karşı tutuklamaların tüm hızıyla sürdüğü DP iktidarında komünizm ile mücadele kapsamında Türkiye Sosyalist Partisi 18 Haziran 1952’de kapatılmıştır (Şişmanov, 1990; 171). Esat Adil Müstecaplıoğlu ve arkadaşları şu suçlarla itham edilmişlerdi;

“Komünizm propagandası yapmak, işçilerin çıkarlarını kapitalistlerin çıkarlarına taban tabana karşıt göstermek, Türk askerinin Kore’ye gönderilmesini eleştirmek, Sovyetler Birliği ve diğer Sosyalist ülkelerle barış ve dostluk içinde yaşamının gerekli olduğunu savunmak, askeri harcamaların azaltulmasını ve devlet bütçesinin büyük bir kısmının ülkenin ekonomik gelişmesine, emekçilerin yaşama koşullarının düzeltilmesine ayrılmasını istemek, sosyal sınıflar ve sınıf mücadelesi konularında konferanslar vermek, bilimsel sosyalizmi anlatmak” (Şişmanov, 1990; 172)

DP iktidarı döneminde yasal tek sosyalist parti Vatan Partisi’dir. Kurucusu Dr. Hikmet Kıvılcımlı’dır (Tunçay, 1992; 1954). İşçi ve emekçinin haklarını savunan Dr. Hikmet Kıvılcımlı tarafından 1954 yılında kurulan Vatan Partisi (Şişmanov, 1990; 172). türlü engellerden dolayı 1957 yılında faaliyete geçebilmiştir. Özellikle Amerikan emperyalistlerin Türkiye’nin işçilerine karışmasına şiddetle karşı çıkmıştır ve sonucunda da iktidar tarafından “komünist propaganda” yaptığı gerekçesiyle kapatılmış ve yöneticileri tutuklanmıştır (Şişmanov, 1990; 173). Millet Partisi de 1953 Temmuzunda dini siyasete alet ettiği için yasaklanmış, kısa bir süre sonra Cumhuriyetçi Millet Partisi olarak tekrar kurulmuştur (Zürcher, 2000; 325).

Demokrat İşçi Partisi ise 1950-1955 yılları arasında faaliyet göstermiş ılımlı sol bir işçi partisiydi (Çelik, 2014; 31). Seçimlerde ve örgütlenme konusunda çok başarılı olamayan parti sendikal yaşamda önemli rollere sahipti. Siyasi partilerin sendikalara olan müdahalelerine karşı çıkan parti siyasal anlamda cılız kalmıştı.

DP iktidara geldiği dönemde en önemli siyasi gelişme 1932 yılından beri ibadet dilinin Türkçeleşmesi bağlamında milli bir kimlik oluşturma ve dinde aydınlanma çabası olan “Türkçe Ezan” (Ocak Gez, 1996-1997; 56) konusunda gerçekleştirmiştir. Bu amaçla 16 Haziran 1950 yılında DP çoğunluklu meclis, “Arapça Ezan Yasağı”nı kaldırmıştır (Tunçay, Türkiye Tarihi, 1992; 178)

²⁷ Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi V., “Demokrat Parti”, İletişim Yayınları, İstanbul, 1988, s.1960.

Demokrat Parti'nin İlk Döneminde Sol Algısına Bir Örnek; Komünizmi Tel'in Hareketleri (1950-1954)

CHP'nin Arapça Ezan Yasağı kalkarken sergilediği tavır ise zannedildiği gibi değildir. Türkçe ya da Arapça ezan konusunda politik bir tartışmaya girmeme taraftarı olan CHP grubundan kabul oyu verenler vardır (Toker, 1990; 50). Bunun hemen ardından birçok konuda CHP ile laiklik tartışmasına giren DP, imam hatiplerin açılması, din derslerinin ilkokullara girmesi, radyodan Kuran okunması, hacca gitme kolaylığının sağlanması gerçekleşmiş, böylece dinin siyasete alet edildiği iddiaları laiklik tartışmalarını artırmıştır. Buna rağmen Adnan Menderes, yapılanları laikliğin gereği olarak görmüştür (Demir, 2011; 65).

14 Mayıs 1950'de iktidara gelen DP, iktidarı süresince laikliği liberal bir şekilde yorumlamıştır. Ancak kendisine yapılan eleştiriler nedeniyle “irtica”ya karşı adımlar atmaktan da geri durmamıştır (Karpat, 2013; 366).

Ancak bu dönemde laiklik konusundaki eleştiriler de yersiz değildir. Dönemin Diyanet İşleri Başkanı artık her konuda fikir beyan edebilmekte ve önemsenmekte; ayrıca komünizm/komünist/sol algısına dair fikirler veren cümleler kuran Diyanet İşleri Başkanı'nın yaptığı konuşma da basında geniş yer bulmaya başlamıştır. Diyanet İşleri Reisi Ahmet Hamdi Akseki²⁸ 25 Ağustosta Gazeteciler Cemiyetine giderek basın temsilcileri ile bir görüşme yapmış ve “*Solcu Propaganda*” hakkında şu cümleler kullanılmıştır;

*“Komünistliği, ideoojisini ve ne şekilde olursa olsun, bütün tatbikatını İslamiyet kat'iyetle reddeder. Komünistliğe karşı gelebilecek en kudretli silah, iman ve ruh kuvvetidir. Hakiki bir Müminin komünistlik fikirler ile ve icraat ile bağdaşabilmesine imkân yoktur. Komünistliğin, kendisini inkâr etmedikçe, din perdesine bürünerek propagandasını yürütmeğe nasıl imkan bulunabilir? Komünistlikte insan hakları, insan hürriyeti, din hürriyeti, mal ve can emniyeti, aile kudsiyeti ve neslin masuniyeti diye bir şey görmüyoruz. Müslümanlık bunların hepsini tanır ve azami ehemmiyet verirken komünistliğin İslam perdesinde görünebileceğini sanmak, ateşle barutun bir arada birleşebileceğini ummak kadar akıldan hariçtir.”*²⁹

²⁸ Ahmet Hamdi Akseki ile ilgili bilgi için bkz: Recai Doğan, “Ahmet Hamdi Akseki ve Yaygın Din Eğitime Hizmetleri”, *Ahmet Hamdi Akseki (Sempozyum)*, (Yay. Haz. Hüseyin Arslan, Mehmet Erdoğan), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları/327, Ankara, 2004. Celal Büyük, *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, “Ahmet Hamdi Akseki'nin Din Karşıtı Akımlar ile Mücadelesi”, Eylül 2018, Erzurum, s.s.385-398.

²⁹ *Cumhuriyet*, 26 Ağustos 1950, s.3, “Komünistliği ve ne şekilde olursa olsun bütün tatbikatını İslamiyet kesinlikle reddeder.”

Bu dönemin algısında ‘Türkiye’nin dünyadaki yeri nedir?’ sorusunun cevaplarından biri “komünizmle mücadelede ön safhada olmaktı.” (Demirel, 2016;149). DP’nin otoriter toplum ve devlet anlayışı, sol ve komünizm karşıtlığını alenen ortaya koyuyor, solu bastırmak için yapılanlar ise toplumsal ve geleneksel yapıyı korumak adına yapıldığı ve farklı olandan endişe edildiği anlaşılıyordu (Demirel, 2016;170). Ayrıca DP devlet anlayışında paternalist³⁰ sınıfların olmadığı ve korkudan beslenen milliyetçilik anlayışı vardı (Demirel, 2016;169).

Bu konuda en önemli örnek NATO’ya girebilmek için ABD’nin yanında Kore’ye gitme konusunda görülecektir. Temmuz 1950’de Kore’ye 4500 kişilik askeri birlik gönderilmesine karar veren hükümet, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi’nin isteği üzerine, NATO’ya girebilmek için meclisin kararı ve onayı olmadan buna karar vermiştir. (Tunçay, *Türkiye Tarihi*, 1992; 179) “Komünizme karşı savaşmak” üzere askeri bir birlik göndermeye karar veren hükümete CHP karşı çıkmıştır. Sebebi ise; kararın ancak meclisten çıkabilir olmasıdır.³¹

Bu konuda, Adnan Menderes, Kore Savaşına asker gönderme kararı alınma aşamasında gazeteci Ahmet Emin Yalman’ı odasına çağırması ve şunları söylemişti;

“Memleket hesabına çok mühim bir karar vermek durumundayız. Bunu önceden bilmeni ve beklenen hücumlara karşı bizi anlayışla desteklemeni istiyoruz. Birleşmiş Milletler adına Kore’de kızıl kuvvetlere karşı ortak bir cephe kurmak üzere Amerika’nın hür milletine bir çağrısı var. Ortak güvenlik ruhunu yürütmek ve itibarımızı yükseltmek bakımından bu bizim hesabımıza yaman bir fırsattır. NATO’ya kabul edilmemize de köprü olabilir. İngiltere ve diğer milletler bunu baştan savma karşılarla ve suya düşürürlerse, fırsat bizim içinde hür dünya içinde elden gider. İşte bu sebeple herkesten evvel çağrıya olumlu bir cevap vermek ve diğer milletleri olmuş bitmiş bir durum karşısında bırakmak istiyoruz. O zaman İngiltere ve diğer devletler bize uymaktan kaçınmazlar, biz oraya bir Türk

³⁰ “Paternalizm, Latince baba anlamına gelen ‘Pater’ kavramından türemiştir. Babanın, çocuğun kendi kararlarını almasına izin vermek yerine, ‘baba en iyisini bilir’ düşüncesiyle çocuk adına karar alması paternalizmin özünü oluşturur. Burada baba gibi davrananın, diğer bireyleri çocuğu gibi görmesini içeren bir tutum söz konusudur. Modern felsefede ise paternalizm, başka birinin iyiliği için, onun rızası olmaksızın, ailenin çocuğuna yaptığı gibi davranmak anlamını içermektedir.”: İnyet Aydın, “Yönetimde Paternalizm”, Prof. Dr. Mahmut Tezcan’a Armağan: Bilime Adanmış Bir Yaşam (1967-2007), (Ed. Aytül Kasapoğlu, Ayşe Çakır İlhan, Zuhul Güler), 2017, Ankara, s.154.

³¹ *Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi V.*, a.g.m., s.1941.

Demokrat Parti'nin İlk Döneminde Sol Algısına Bir Örnek; Komünizmi Tel'in Hareketleri (1950-1954)

birliği gönderince, onlarda Kore Savaşına canla başla katılmak zorunda kalırlar. Fakat işin içinde Türk askeri yurt dışına göndermek davası olması, dolayısıyla meclis kararı almaya kalkışırsak iş uzar, dedikoduların sonu gelmez. Bir saat bile kaybetmeden sorumluluğu üzerimize alarak, karar vermek, kararı Birleşmiş Milletlere ve Amerika'ya bildirmek zorundayız. Böylece hareket ettiğimiz takdirdeyse her taraftan yanlış hükümlere varılacağı, yaygaralar kopacağı muhakkaktır. Bunlara karşı basında anlayışla cephe kurulmasına ihtiyaç vardır.”(Yalman, 1970; 227).

Menderes'e göre “Kore'de kızıl kuvvetlere karşı ortak bir cephe kurmak” gerekiyordu ve bunu da Türkiye'nin itibarını yükseltmek için “yaman bir fırsat” olarak görüyordu. Hüseyin Cahit Yalçın da gazetede ki yazısında Menderes'in bu görüşlerini destekliyordu. Yalçın'ın o dönemki “komünizm ve sol” algısını anlatan cümlelerini aynen vermemiz gerekmektedir:

“Komünizme karşı demokrat hükümetin takib edeceği politika Başbakanın programında en canlı, en kati parçayı teşkil ediyor. Diğer noktalar müphemiyet ve tereddüt içinde birtakım vaadlerden ve henüz bir esasa bağlanmamış projelerden ibaret kaldıkları halde, memleket komünizme karşı Hükümetin fikrini ve yapacağı şeyleri açık açık öğrenmiştir. Bizim kanaatimizce, bu yalnız Demokrat Parti'nin politikası değil bütün vatansever Türk partilerinin yani Türk Milletinin müşterek politikası olacak ve Hükümetin bu yoldaki adımlarında Türk efkarı umumiyesini tamamen kendi arkasında bulacaktır.

Hükümet komünizm tehlikesi ve tahrikleri karşısında yapmağı düşündüğü şeyi büyük bir sarahatle söylemiştir: “Memleketi içinden yıkıcı aşırı sol cereyanları kökünden temizlemek için icab eden kanuni tedbirleri” almayı bir vazife olarak ilan ediyor.

Burada komünizm kelimesi doğrudan doğruya kullanılmayarak, aşırı sol cereyanlardan bahsedilmişse de maksat hakkında yanılmağa imkan yoktur. Başbakan bu “aşırı sol cereyanlar”ın Türk vatanında ne şekilde propaganda yapmakta olduğunu da açığa vurmaktan çekinmemiştir. Sözlerinden anladığımızı göre, komünizmin Türkiye'de iki yardımcısı: “İrtica” ile “İrkçılık” gibi ayırıcı cereyanlardır. Bu sütunlarda defalarca izah ettiğimiz gibi batı medeniyetindeki din ve ahlak mefhumlarının en birinci düşmanı olan kızıl ihtilalcilerin Türkiye'de koyu bir müslüman mutaassıbı gibi halkı dini kurtarmak için bir mehdi ve halaskar rolü oynadıkları görülmektedir. Aynı zamanda, vatandaşlar arasında en zararlı

bir ayrılık manivelası olarak ırkçılık davasını ele aldıkları ve bizleri birbirimize düşman bir duruma sokmak istedikleri de inkar kabul etmez. Başbakan komünizmin bu çeşit çeşit kıyafetlerine ve mücadele tarzlarına işaret etmekle tehlikenin vehameti hakkında hiçbir tereddüde düşmemekte olduğunu bize göstermiştir.

Komünizm ile mücadele bilhassa bazı batı memleketlerinin tehlikeyi ve realiteyi, henüz anlıyamamış hürriyet nazariyecileri nezdinde, en sık tesadüf ettiğimiz müthiş engel, fikir ve vicdan hürriyeti telakkisidir. Komünizm aleyhinde şiddetli tedbirler alınmak istediği zaman, bunların prensiplerimize temel teşkil eden fikir hürriyeti ile telif kabul etmediği söyleniyor ve komünistlerin de kanaatlerini, imanlarını, sair vatandaşlar gibi, istedikleri tarzda müdafaa ve neşretmekte serbest bırakılmaları lüzumu ileri sürülüyor.

Buradaki esaslı hata, komünistleri bir “vatandaş” olarak tanımaktır. Ceza kanunları vatan aleyhine hıyanet edenleri, düşman ajanı olanları, casusları en ağır cezalara çarptırır. O zaman, bu safid ve da düşünceli hürriyet taraftarlarının hiçbiri ağzını açıp da şikâyet etmez. Halbuki bir memlekette “milli ve vatansever” bir komünist olamaz. Komünist demek, mahiyeti icabı, bir vatansızdır. Sadece bir vatansız olsa, bütün dünyayı vatan ve bütün insanları kardeş telakki etse o zaman buna belki alicenap bir hülya, yüksek bir düşünüş denilbilirdi.

Fakat bir komünist için vatan, yalnız “Kızıl Rusya”dır. Ve bütün insanlar kızıl Moskofşeflerinin, daha doğrusu sadece bir Moskof diktatörünün emri altında yaşamağa mecburdurlar. Bir komünist, bulunduğu memlekette Moskova hesabına çalışan bir casustur, yani bir vatan hainidir. Bunlar için fikir hürriyeti kabul etmek kendi çukurumuzu kendi elimizle kazmaktan başka bir mana ifade etmez.

Demokrat Parti'nin bu hakikati anlamış görünmesini ciddi ve derin bir memnuniyetle karşılarız. Başbakanın pek kesin bir surette söylediği gibi “Bütün hürriyetleri kan ve ateşle yok etmekten başka bir şey düşünmiyen bu ajanları adalet pençesine çarptırmak için icabeden” ölçü ve esaslar katıyetle tespit edilecektir. Bu noktada efkâr-ı umumiye hakikaten tatmin edecek teminat, Başbakanın memleketimizdeki bir tehlikeye umumi surette işaret etmesidir. Matbuat sahasındaki komünizm tahrik ve tahripleri, Başbakanın sözlerine göre “mizah veya siyasi tenkid kisvesi altında ayakta tutunmak istenilen ve hakikatte düpedüz aşırı sol cereyanların eseri olan neşriyat Hükümetin pençesinden kendisini kurtaramıyacaktır.

Demokrat Parti'nin İlk Döneminde Sol Algısına Bir Örnek; Komünizmi Tel'in Hareketleri (1950-1954)

Bu sözler bir Halk Partisi başkanının yahut gazetecisinin ağzından çıksaydı, muhakkak ki Demokrat Parti muhütleri ve gazeteleri fikir ve matbuat hürriyetine karşı Halkçıların bir suykast hazırladıkları tarzında bir feryat koparırlardı. Fakat biz muhalefeti ve milli partiler arasındaki münakaşayı böyle demagogik vadilere düşürmekten çekineceğiz. Hükümetin maksadını açıkça anlıyoruz. Çizdiği hudutlar içinde kaldıkça, yani yalnız komünizm aleyhindeki milli müdafaa gayesinden ayrılmadıkça, bu noktada kendisine müzaheret göstermeyi vazife bileceğiz.

Bu münasebetle şunu hatırlatmak isteriz ki komünizm ile mücadele hangi yazıların ve hangi söz ve hareketlerin komünizm propagandası çerçevesine gireceğini tayin etmek bazan gayet nazik, zor ve muğlak bir mesele teşkil edeceği için, bu hususta bir hakem ve mürşid rolünü oynayabilecek yüksek bir Millet Meclisi komisyonuna ihtiyaç vardır. Bu komisyon milli partileri temsil edecek bir surette teşkil edilmeli ve memlekette bütün komünistlik neşriyatı ve propagandası üzerine yüksek bir mürakabe rolü ifa etmelidir. Böyle bir heyet bulunmadıkça komünizm aleyhindeki tedbirlerin, kanun hükümlerinin istediğimiz kadar tesirli olmayacağını bilmeliyiz.”³²

11 Eylül 1948 tarihinden itibaren CHP'nin yayın organı olan Ulus Gazetesi başyazarlığını yapan, CHP milletvekili de olan(Bengi, 1998;242) ve “komünizm” ile ilgili görüşlerini yukarıdaki şekilde açıklayan Hüseyin Cahit'in, daha sonra 18 Nisan 1952 tarihinde Ulus Gazetesindeki “Gözü Kapalı Oy Verme” başlıklı DP'yi eleştiren yazısı nedeniyle dokunulmazlığı kaldırılmıştır (Gazel, 2000; 39). Yine 1954 seçimleri sonrası artık milletvekili de olmayan Yalçın, DP yönetimine karşı yazdığı uyarı nitelikli “Başbakan Adnan Menderes” ve “Milli Tesanüt Cephesi” başlıklı iki yazısında suç unsuru bulunarak 1 Aralık 1954 tarihinde 2 yıl 20 ay ve 20 gün hapis cezasına çarptırılmış ve 80 yaşında hapse girmişti (Azman, 1994; 168).

Mecliste bu konu ilginç bir şekilde tartışılmıştı. Mardin bağımsız milletvekili Kemal Türkoğlu, 201 sayılı Ağustos 1950 tarihli “Aydın Tarihi” dergisindeki bir yazıda geçen «Bozguncu», «Komünist düşünceli»; «Vatan haini» tâbirlerini kimler hakkında kullanıldığı ve Kore ile ilgili yazıda da Başbakan ve Dışişleri Bakanının görüşleri olduğu halde muhalefet sözcülerinin yaptıkları konuşmaların neden yayınlamadığını sorduğu ve “Tek taraflı vesika neşri tarihi tahrif değil midir?”³³ diyerek eleştirdiği sorusuna Devlet Bakanı Muammer

³² Cumhuriyet, 23 Kasım 1950, s.3, “Komünizme Karşı Hükümetin Politikası”.

³³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 9, Cilt 18, 20. Birleşim, 22 Aralık 1952, s.359.

Alakant yanıt vermişti. Alakant Kore'ye asker göndermelerini suçlayanların “komünizm âleminde kuvvet aldığını” kendilerinin ise Kore'ye askeri “komünizmin fiili taarruzunu defetmek için” gönderdiklerini ve bu karara karşı olmanın da “komünizm dünyasından membanı alan harekete taraftarlık demek” olduğunu eklemişti.

Türkoğlu'na göre Ayın Tarihi dergisinin bu sayısında Can Kırac isimli Türkiye Talebe Federasyonundan bir öğrencinin “Kore meselesinden dolayı bütün Türk talebelerinin Başbakanın emrinde olduğunu” söylediği telgrafın basıldığını, “o heyetin, bütün Türk talebelerinin müştereken birleştiği bir karar olmadığı” halde yayımlandığını ve Ankara İşçi Sendikaları Birliğinden, İzmir'in Pınarbaşı DP idare Kurulu, Adana Hürriyet Bucağı Tertip Komitesi Başkanı ve Bayındır İlçe Başkanı Mükerrerem Ağustos tarafından gelmiş, Kore kararını destekleyen telgrafların da taraflı olduğunu söylemişti. Bu telgraflarda “Bütün demokrat milletlerin takdirini kazanan Kore'ye asker gönderme kararını biz demokratlar da tasvip eder, komünist ve komünistler gibi memlekette bozgunculuk çıkarmak isteyenlerin hakkında demokrasi namına takibat yapılmasını bekleriz.”³⁴ Cümlesi kullanılmıştı. Türkoğlu;

“Birtakım gayrimesul şahısların Başbakana dalkavukluk olsun diye veyahut aldıkları talimat ve telefonlarla verilen emirler üzerine, çekmiş oldukları telgrafların “Ayın Tarihi” ne konulmasını eleştiriyor ve “Bunların hiçbirisi vesika değildir ve hiç birisi de Ayın Tarihi Dergisine girecek şeyler değildir” diyordu. Yine Türkoğlu “Memlekette komünistlikle, komünistlerle ilgisi bulunan veyahut Devlet Bakanının dediği gibi, komünistlerden talimat almış veya ilham almış tek bir muhalifin Mecliste bulunmadığına kaniim” dedikten sonra da “Bunu, iktidarın, Hükümetin gayet iyi bilmesi lâzımdır. Aksi kanaatte iseler, bu kelimeleri doğrudan doğruya bu dergiye dercedenlere iade ederim. Ancak onlar vatan haini, komünist, bozguncu olabilirler. Ben, vazifesini yapan bir milletvekili olarak, bunları bozguncu ve vatan haini telâkki ediyorum.”³⁵ Şeklinde sert konuşmuştu.

NATO'ya giriş düşüncesi ve bunu sağlayabilmek için ABD yanında Kore Savaşına giriş konusu da bu süreçte önemlidir. Zira Kore'ye gönderilen askerler karşılığında Türkiye “beynelmilel komünizme karşı hür dünyanın yanında

³⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 9, Cilt 18, 20 Birleşim, 22 Aralık 1952, s.362. Bu telgraf İzmir Pınarbaşı Köyü D. P. Başkanı Lütü Çetinkaya'ya ait idi.

³⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 9, Cilt 18, 20 Birleşim, 22 Aralık 1952, s.362.

Demokrat Parti'nin İlk Döneminde Sol Algısına Bir Örnek; Komünizmi Tel'in Hareketleri (1950-1954)

*olduğunu kanıtlamış*³⁶ ve başvurduğu NATO'ya 16 Şubat 1952'de kabul edilmiştir. CHP'de bu kabulü "*milli politikanın milli bir eseri*" olarak görmüştür. Türkiye emperyalist blokun ve ABD'nin Ortadoğu politikasına tamamen uyum sağlamıştır.

Sosyalist aydınlar Türkiye'nin Kore'ye asker göndermesini ve NATO'ya girmesine karşı çıkmışlar, kapitalizm batıyla ekonomik açıdan kaynaşmayı Atatürk'ün otarşik³⁷ devletçilik anlayışına ihanet saymışlardır (Tunçay, Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, 1992;1954) Kore Savaşına şiddetle karşı çıkan Türk Barışseverler Cemiyeti 21 Mayıs 1950 yılında İstanbul'da Behice Boran, Osman Fuat Toprakoğlu, Naci Ormanlar, Turgut Pura, Adnan Cemgil, Vahdettin Barut, Nevzat Kemal Özmeriç, Reşat Sevinçsoy tarafından kurulmuştur. Cemiyet, Kore'ye asker gönderen hükümeti protesto etmiş ve 25 bin bildiri dağıtılmıştır. Behice Boran başkanlığındaki dernek TBMM'ye de telgraf göndermiş, cemiyetin yayın organında Türkiye'nin Kore'ye asker göndermesinin Türk halkına bir yararı olmadığı, Amerikan emperyalizmine hizmet edildiği yazılmış; bu sebeple de komünizm propagandası yapmak, Türk-Amerikan ilişkilerini bozmaya çalışmak, orduda kışkırtıcı faaliyette bulunmak suçlamalarıyla yargılanmışlardır. Ayrıca bildirileri basan ve dağıtanlarda sanık sayılmış, daha sonra berat etmişlerdir. Diğer sanıklar on beşer yıl ceza almış fakat yargıtayın kararı bozmasıyla ceza bir yıl üç aya indirilmiştir.³⁸ Komünizm ile mücadele kapsamında ilk açılan davalardan biri Türk Barış Severler Cemiyeti hakkında açılan davadır. Ahmet Emin Yalman bu süreci şöyle anlatmıştı; "*Demokrat Parti devrinde yalnız bir noktada atılacaklık gösterildi. Bu da Birleşmiş Milletler adına komünizm emperyalizmine karşı açılan Kore harbine herkesten evvel katılmamız ve Amerika'nın yanında birinci olarak yer almamızdı.*" (Yalman, 1970; 240).

Kore Savaşı günlerinde ilerici bilinen basın bile "*kızıl sürüler, kızıl ajanlar, vatan haini komünistler*" gibi başlıklar atıp kamuoyunda tahrikler oluşturulmuştur (Eroğul, 1990; 61) CHP'nin yayın organı olarak bilinen Ulus'ta bile bu dil açık olarak gözlemleniyordu:

"Altı bin komünist kovuklardan çıkarılarak kuzeye doğru püskürtüldü. Topçu ateşi tarafından desteklenen Amerikan piyade kuvvetleri bugün merkezi Kore Cephesinde 6000 kadar Kore'li komünisti dağıttı"

³⁶ *Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi V.*, a.g.m., s.1941.

³⁷ Otarşi: Kendi kendine yeterlilik.

³⁸ *Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi V.*, a.g.m., s.1960.

*ilticagahlarından çıkararak Kuzeye doğru püskürtmüşlerdir. Kuzey Kore'liler kaçmadan evvel kısa bir müddet şiddetle mukabele ederek savaşmışlar ve böylece yeni bir hat kurmak için zaman kazanmaya çalışmışlardır. Hücuma kalkan kuvvetlerin komutanı Albay Quinn, şöyle demekteydi: "Bu kızillar dağdaki kovuklarından kuzeye kaçmazlarsa hepsini tamamen imha edeceğim."*³⁹

O dönem de Türkiye'ye yapmış olduğu bir ziyaretten döndükten sonra açıklama yapan Birleşik Amerika Kongre üyesi Tom Fugate, ABD Dış İşleri Bakan Yardımcılığına seçilen George C. McGhee'nin tayini için "çok yerinde" dedikten sonra asıl amacını da "Türkiye ve Türkler'den de sitayişle bahsetmiş ve Türkiye Cumhuriyeti'nin komünizmin yayılmasına en iyi bir mani teşkil ettiğine emin olduğunu"⁴⁰ belirtmişti.

Kamuoyunda da Ortadoğu komünist liderlerinin, Türkiye-Gürcistan hududundaki önemli petrol merkezlerinden biri olan Batum'da gizli bir toplantı yaptığı ve "komünist ajanların" Türkiye ve İran'a daha fazla sızmaları gerektiği üzerinde anlaştıklarını yazıyordu.⁴¹ Daily Express gazetesinin Paris muhabiri tarafından bildirilen haberde, Sovyetler'in ileri gelen bir siyasetçisinin başkanlık ettiği toplantının yansıdığı gazetede göre şu yorum yapılmıştı.

"Delegelerin aşağıdaki mevzuları tetkik ettikleri tahmin edilmektedir:

"1- Türkiye ve İran Körfezine komünist ajanlarının sızmasını tekemmül ettirecek planlar. Bu çerçevede dahiline Irak'ın da girdiği kuvvetle tahmin edilmektedir. İran'ın Bahreyn civarında bulunan ve Amerikalılar tarafından işletilen petrol havalisinin de bu plan içine girdiği aşikardır.

2- Rus tazyikinin Ortadoğu'da artmasını tevlid edecek yeni bir plan.

*3- Petrol bakımından zengin İran gibi memleketler ahalisi arasına nifak sokmağa hedef ittihaz eden planlar."*⁴²

Ayrıca bu dönemde ki sol/komünizm ile ilgili algıyı Cüneyt Arcayürek şu cümlelerle çok iyi anlatıyordu;

"Bilimsel sola karşı olan tavır gelecek günlere ışık tutar gibiydi. Görüş'ler dergisinin "G" harfi orak-çekice benzetiliyor ve komünistlik damgası yiyordu. Fransızca olarak yayınlanan ansiklopedi "Larousse",

³⁹ Ulus, 16 Mart 1951, s.1, "Kore Savaşları: Merkez Cephesinde Kızillar Kaçıyor".

⁴⁰ Cumhuriyet, 20 Aralık 1951, s.1, "Komünizmin Yayılmasına En İyi Mani Türkiye'dir".

⁴¹ Cumhuriyet, 23 Kasım 1950, s.1, "Komünistlerin Ortadoğu'daki Faaliyetleri".

⁴² Cumhuriyet, 23 Kasım 1950, s.3, "Komünistlerin Ortadoğu'daki Faaliyetleri".

Demokrat Parti'nin İlk Döneminde Sol Algısına Bir Örnek; Komünizmi Tel'in Hareketleri (1950-1954)

okunuşundan dolayı “Ya Rus” diye yorumlanmış, ansiklopedi sahipleri mahkemeye verilmişti. Nazım Hikmet ise soyadı nedeniyle komünistliği bir kez daha belgelenmişti. Ran olan soyadı tersten okursa nar, narın kırmızılığından da kızılığa ulaşan bir algı dünyasında, Nazım Hikmet'in komünist olduğu sonucu çıkarılmıştı. Edebiyat öğretmeni olan Cevdet Solok'un da soyadı onun solcu olduğunu anlamaya yeterdi bazıları için.” (Arcayürek, 1985; 179).

Türkiye'de yaşanan “komünizm karşıtı” bu kamuoyu sonrasında, 1950 yılının yaz aylarından itibaren “komünizmi tel'in etme” (Lanetleme) toplantıları ardı ardına yapılmaya başlanmıştır.

2. Komünizmi Tel'in Hareketleri

4 Ağustosta İstanbul Üniversitesi Talebe Birliğinin Marmara Lokali'nde düzenlediği “Komünizmi tel'in” toplantısına DP, CHP ve Millet Partisi temsilcileri de katılmışlardı. Toplantıda Talebe Birliği Genel Sekreteri Faik Güven, dünyadaki komünist memleketlerden ve memleketimizde komünistlerin sistemli bir şekilde faaliyete geçmiş olduklarından söz etmiş, ardından Can Kıracı, Şair Behçet Kemal Çağlar ve milletvekili Şevket Mocan da konuşma yapmışlardır.⁴³ Talebe Birliği Başkanı Babür Arun, başbakana bir de telgraf çekmiştir:

“Sayın Adnan Menderes, Başbakan, ANKARA

Bugün İstanbul Üniversitesi Talebe Birliğinin Komünizmi tel'in toplantısına, başta siyasi partiler mensubları bizzat ve muhtelif teşekküller mesaj göndermek suretile iştirak ettiler.

Toplantı sonunda alınan kararları arz ediyoruz:

1- Mukaddesatımızla alay edercesine kuduran vatansızların faaliyet ve neşriyatı sabır ve tahammülümüzü aşmıştır. Türkiye'de vatansızların kökünü kazıyacağınıza dair sözünüzü tatbik etmenizi sabırsızlıkla bekliyoruz. Bu neşriyat ve faaliyetin devamına müdahalenizi milli iradenin müdahalesinden önce yapmanızı bekliyoruz.

2- Türk milletinin mevcudiyetini tehdit eden tehlikeye karşı müdafaa da yer farkı yoktur. Medeniyet cephesindeki müdafî Kars ve Boğazlar

⁴³ *Cumhuriyet*, 5 Ağustos 1950, s.1, “Komünizmi Tel'in İçin Gençliğin Toplantısı”.

müdafaasının bir aynını yapmaktadır. Bu bakımdan kararınızı şükranla karşılıyoruz. Saygılarımızla."⁴⁴

Diyanet İşleri müfettişlerinden Mehmed Münir İrşadi de Cuma namazından evvel Ulu Camide hatip olarak "komünizmle mücadele" konulu bir konuşma yapmıştı. İrşadi, bu konuşmasında "komünizmin kötülüğünü" belirtmiş, "Allaha itaatın şart olduğunu ve bu itaatın ferdi değil toplu olmasının faydalı olacağını söylemiştir. Komünizmle mücadele bayrağını açan Başbakanın bu konuya aid sözlerinden bahseden hatib, cemaati mücadeleye davet etmiştir. Gene hatibin teklifi üzerine, komünizmi tel'in yolunda Başbakanlığa bir telgraf çekilmiştir."⁴⁵

Aynı gün Isparta'da komünistlik dedikoduları nedeniyle akşam 18.00'de Cumhuriyet meydanında bir miting yapılmış ve İstiklal Marşı sonrasında Isparta milletvekili Kemal Demiralay bir konuşma yapmış ve miting heyecanlı ama olaysız sona ermiştir.⁴⁶

Artık hükümetin "komünizmle mücadelede" kararlı olduğu ortaya çıkıyordu. Mitingler de bununla birlikte yavaş yavaş artmaya başlamıştı. İstanbul'da 26 Ağustosta "Elektrik, Motörlü Taşıt İşçileri Sendikası" da Taksim'de bir "komünizmi tel'in mitingi" düzenlemişti. Mitinge 10 kadar işçi sendikası katılmış ve toplantıda muhtelif konuşmacılar, söz alarak komünizm aleyhinde konuşmuşlardı. Kürsüye ilk gelen komünizmi tel'in mitingi tertib komitesi başkanı Mehmed İnhanlı konuşmasında: "-Arkadaşlar, Atamızın ve hükümetimizin komünizm hakkında verdiği kararı takdirle karşılar dünyanın neresinde olursa olsun, komünizmle mücadeleye hazır olduğumuzu bildiririz. Yalnız, hükümetten rica ederiz, memlekette kızıl diktatörlerin uşaklığını yapan bu tohumu bozuk insanların hüviyetleri tesbit edilir edilsin."⁴⁷ İsteğinde bulunuyordu. Bu süreçte adli anlamda da gelişmeler meclis bünyesinde tartışılmaya başlanmıştı.

Gençler arasında hem irticaaya hem de komünizme karşı birlikte bir tepki oluşmaya başlamıştı. İrticaa ve komünizme karşı ortak bir mücadele verilmeye başlanmıştı. Ayrıca DP iktidar olduktan sonra sık kullanılan demokrasi söylemi üzerine komünizm ve irtica başkaldırmaya başlamıştı. Fakat DP, asıl tehlike olarak komünizmi gösteriyor, CHP zamanında korunduğunu, geliştiğini ve yayıldığını, kendilerinin de bu hareketin üzerine gittikleri algısını yapıyorlardı.

⁴⁴ Cumhuriyet, 5 Ağustos 1950, s.3, "Komünizmi Tel'in İçin Gençliğin Toplantısı".

⁴⁵ Cumhuriyet, 12 Ağustos 1950, s.3, "Ulucamde Dünkü Konuşma".

⁴⁶ Cumhuriyet, 12 Ağustos 1950, s.3, "Isparta'da Yapılan Miting".

⁴⁷ Cumhuriyet, 27 Ağustos 1950, s.3, "İşçiler Komünizmi Din Tel'in Ettiler".

Demokrat Parti'nin İlk Döneminde Sol Algısına Bir Örnek; Komünizmi Tel'in Hareketleri (1950-1954)

Böylelikle sağ kesimin oyunu garanti altında tuttuğu kanısındaydılar. (Toker, 1990; 175) 1950'lerin gençliği komünizme ve irticaya karşı aynı duyarlılıkta tepkiler gösteriyordu.

Samsun, Haydarpaşa, Kayseri, Afyonkarahisar, Bursa, Eskişehir ve Sivas liseleri öğrencileri, Türkiye Milli Talebe Federasyonu'na mektup yazarak, komünizme karşı olduğu gibi irticaya karşı açılan savaşta da üniversiteli ağabeyler ile beraber olduklarını, kendilerini desteklediklerini bildirmişlerdi. Türkiye Milli Talebe Federasyonu da Ankara, İzmir, Zonguldak ve İstanbul'daki yüksek tahsil gençlerinin katılımıyla ocak ayı sonunda bir genel idare kurulu toplayarak, “*gençliğin irtica ve komünizme karşı açtığı mücadeleye aid esasları tesbit ederek, bu toplantının sonunda milliyetçiliğimizin meseleleri mevzuunda gençliğe büyük bir beyanname yayınlamaya*”⁴⁸ karar vermişti.

İlginç olan ise, işçi sendikalarının da ülkede “*kıpırdanma ve teşkilatlanma cüretini gösteren menfur komünizm ve irticaa karşı... Türk işçilerinin de katıldığı, böyle zararlı teşkilat ve kötü niyetli zihniyetlerin amansız düşmanı olduklarını*”⁴⁹ belirtmeleri olacaktı.

Ülkede “*komünistler*” ile ilgili büyük bir hız ve çabayla tahkikat devam etmekteydi.⁵⁰ Toplumda da özellikle gençler arasında infial en üst düzeydeydi. İstanbul Üniversitesi Talebe Birliği, büyük kongresini toplamış ve “*Türk inkılabın aykırı hadiselerine işaret ederek*” bir bildiri yayınlamıştır. Birlik bu bildirisinde; “*irticain, komünizm kadar tehlikeli olarak telakki edildiğini, bu husustaki hükümet çalışmalarının memnuniyet uyandırdığını, Üniversite gençliğinin kendisine emanet edilen Cumhuriyet ve İstiklalin müdafii mevkiinde bulunmanın mesuliyetini müdrük olduğunu*”⁵¹ belirtmekteydi.

İzmir, Aydın ve Manisa'da da gençlerden oluşan topluluklar “*son günlerde Ankara ve İstanbul'da beliren komünizm ve irtica tahriklerini tel'in amacıyla*” ayrı ayrı mitingler düzenlemişti. Bunlardan İzmir Yüksek Tahsil Gençliği “*Son günlerce Kemalizm yolundan ayrılarak, irtica ve komünizm hareketlerinde bulunmak isteyenler görülmüştür. İzmir Yüksek Tahsil Gençliği bu hareketleri nefretle karşılamıştır. Türkiye Milli Talebe Federasyonunun bu soysuzlara karşı açmış olduğu mücadeleye İzmir Yüksek Tahsil Gençliği de fi'len katılmış*

⁴⁸ *Cumhuriyet*, 17 Ocak 1951, s.5, “Yüksek Tahsil Gençliğinin İrtica ve Komünizmle Mücadelesi”.

⁴⁹ *Cumhuriyet*, 17 Ocak 1951, s.1, “Komünizme ve Kara İrticaa Karşı Alınan Tedbirler”.

⁵⁰ *Cumhuriyet*, 19 Ocak 1951, s.1, “Solcular Hakkında Tahkikat Devam Ediyor”.

⁵¹ *Cumhuriyet*, 19 Ocak 1951, s.1, “İrtica Hareketlerin Tel'in İçin Yüksek Tahsil Talebeleri Toplantılar Tertib Ediyorlar”.

*bulunmaktadır. Yolumuz Atatürkün çizdiği yol, parolamız: Komünistlik ve irtica Türklüğün en büyük düşmanıdır. Görüldüğü yerde ezilmedir.”*⁵² Şeklinde bir bildiri yayınlamıştı:

Milli Türk Talebe Birliği de Atatürk inkılabları ve irtica konularında bir istişari kongre toplamaya karar vermişti. Muhtelif gençlik oluşumları ve yirmi beş şehir öğrenci temsilciliklerinin katılacakları bu kongre irtica ile mücadele mevzuunda bundan sonra birliğin takib edeceği hareket hattını da kararlaştıracaktı.⁵³

Bu ortam içerisinde Ankara Yüksek Tahsil Gençliği de irticaa karşı bir bildiri hazırlamıştı. Türkiye Milli Talebe Federasyonu ikinci başkanlığı ve Ankara Mahalli İcra Komitesine bağlı iki talebe birliği ile 13 talebe cemiyeti müştereken aşağıdaki beyannameyi yayınlamışlardır:

“Türk Cumhuriyetinin esaslarını teşkil eden Atatürk inkılablarına karşı, memlekete menfaatleri ile kabili telif olmıyan bazı ideoloji ve geri zihniyet sahiplerinin tevcih ettikleri hücumları gençlik nefretle karşılar, kafaları da vicdanları kadar kara olan bu kimselerin dini inanç ve akideleri, menfur gayelerine alet ederek ve yalnız kendi paslı kafalarının kabul ettiği bir takım hurafe ve batıl düşüncelerle memleket efkârı umumiyesini bulandırmağa ve bu memlekette ikilik yaratmağa çalışmak en hafif tabirile vatan hainliğidir.

*Tarih boyunca bir takım kanlı hadiselere sebebiyet veren ve her yenilik hareketinin karşısına bir hayalet dehşetle dikilen taassub ve irticain türlü zarar ve kötülüklerini hiçbir millet bizim milletimiz kadar yakından görmemiştir. Bu memleket ne 31 Mart ve ne de Menemen hadiselerini bir daha yaşamayacaktır. Kara Kuvvet hortlamağa yeltendiği her an Türk inkılablarının yılmaz müdafii olan Türk gençliğini daima karşısında bulacaktır. Muasır ilim ve medeniyet meşalesinin aydınlığı içinde Atatürk inkılablarının korunması yolunda aşırı sağ ve komünizm ve her manada irticaa karşı gençlik olarak mücadele azmimizin kuvvetini bir daha belirtmek isteriz. Hürriyetlerimizin her cepheden üzerine titremekteyiz. Bu arada vicdan hürriyetinin de herkes ve her inanç için tam ve kâmil olmasının teminat altına alındığını görmek isteriz.”*⁵⁴

⁵² *Cumhuriyet*, 19 Ocak 1951, s.1, “Solcular Hakkında Tahkikat Devam Ediyor”.

⁵³ *Cumhuriyet*, 19 Ocak 1951, s.3, “Milli Türk Talebe Birliği”.

⁵⁴ *Cumhuriyet*, 25 Ocak 1951, s.3, “Ankara Yüksek Tahsil Gençliğinin İrticaa Karşı Beyanname”.

Demokrat Parti'nin İlk Döneminde Sol Algısına Bir Örnek; Komünizmi Tel'in Hareketleri (1950-1954)

Milli Türk Talebe Birliği'nin daha önce duyurduğu toplantı istişari kongre üyelerinin katılımıyla 21 Ocakta saat 14.00'de Fatih Halkevi'nde “irtica ve komünizmi tel'in” toplantısı olarak gerçekleşmişti. Atatürk için saygı duruşu ile başlayan toplantıda, ilk olarak Talebe Birliği Başkanı söz almış, ondan sonra da kürsüye gelen Muzaffer Aşkın, “Atatürk inkılablarını sayarak bunların tehlikeye düşmesine Türk gençliğinin tahammül edemeyeceğini, son günlerde memleketimizde kıpırdama hareketleri gösteren irticain canlanmasına asla izin verilmeyeceğini”⁵⁵ anlatmıştır.

İktisad Fakültesi Derneği'nden Kamran Evliyaoğlu da heyecanlı bir şekilde nesiller boyunca Türk kültürünü ve devrimini geciktiren nedenlerin başında “taassubun” yer aldığını belirterek şunları söylemiştir: “Bugün tekrar o müteassıb devre dönmenin bütün Atatürk inkılablarını ve başarılan hamleleri yok edeceğini biliyoruz. Her ne pahasına olursa olsun Türk gençliği, irticain hortlaması karşısında koruyuculuk vazifesini yapacaktır.” Adil adındaki başka bir kişi de şahit olduğu olayları anlatarak, “Anadolu'nun muhtelif bölgelerinde sarıklıların, önlerinde rahle kurup en işlek mevkilerde ilahiler okuyarak okula başlama ayinleri yaptıklarını anlatmış ve bunun, irticain bir başlangıcı olduğunu” söylemişti. Komünizm mevzuuna da temas eden Adil, “Moskov tabirinin ifade ettiği manayı çok iyi bilen bu memlekette komünizmin yayılmasına imkân olamayacağını” belirtmişti. Daha sonra söz alan Doğan Can, bugünkü irticain biraz da gevşeklikten ileri geldiğini söylemiş, sonra Tıp Derneğinden Erdoğan, “kızıl tehlikeyi tel'in etmiştir.” Bedri ismindeki bir genç de “komünizmin namus, vicdan, aile mefhumu düşmanı bir idare şekli olduğunu belirtmiş, hükümetin irtica yılanına karşı lakayd kalmamasını temenni” etmiştir. Orhan Birgit ismindeki konuşmacı da “komünist tahrikatı yapan, irticaa yaltaklık eden mecmua ve dergilerin neşriyatının hükümetçe yasak edilmesini, Atatürk'e ve inkılablarına dil uzatanların en ağır cezalarla tecziyesi yoluna gidilmesini teklif etmiş ve Milli Eğitim Bakanını bu hususta acz gösterdiğini”⁵⁶ söylemiştir.

Orhan Birgit'ten sonra kürsüye gelen Hatay delegesi Ahmed söz almış, “irticain hortlamaya yüz tuttuğunu ve bu mevzuda irticai tel'in maksadıyla umumi bir miting yapılmasını” istemiştir. Samsun icra heyeti namına konuşan Fahreddin Eminoğlu da “Samsun'da irtica ile komünizmin yan yana, baş başa yürüdüğünü” belirtmişti. Hukuk Derneğinin Başkanı Sabahaddin, Farabi Duran, Kemal Zeybekoğlu, Osman Karabiber, Vedad Koçoğlu da birer konuşma yapmışlar, “irtica ve komünizmle mücadele lüzumuna işaret ederek gençliğin ve

⁵⁵ Cumhuriyet, 22 Ocak 1951, s.1, “Gençler İrtica ve Komünizmi Tel'in Ettiler”.

⁵⁶ Cumhuriyet, 22 Ocak 1951, s.1, “Gençler İrtica ve Komünizmi Tel'in Ettiler”.

Türk basınının bu sahada üzerlerine düşen vazifeyi yapmaya çalışmalarına rağmen hükümetin lakayd kaldığını” söylemişlerdi. Öğrencilerin konuşmasından sonra, kongreye davetli olan Tıp Fakültesi Dekanı Prof. Kazım İsmail Gürkan kürsüye gelmiş,

“Bizim ileri ve üstün bir memleket olma gayemiz mevcuttur. Bu gayemize mani olabilecek her fikir ve cereyan bizim için muzırdır. Sizlere misakı milli ruhunu benimsemenizi tavsiye ederim. Milli Türk Talebe Birliğine dahil bulunan her genç, kendi vazifesini yapmalıdır. Talebe olarak çalıştığımı muhitlerde fikir istismarından çekinmek icab eder. Hepinize karşılıklı sevgi ve itimad tavsiye ederim ‘ittihaddan kuvvet doğar’ düsturu sizler için de gaye olmalıdır. Üstünüze vazife olmıyan meclis ve hükümet işlerine karışmadan kendi bünyeni dahilinde misakı milliyi tevli ediniz. Bu arada muzir fikirleri hükümete bildiriniz, bunda fayda vardır.”⁵⁷

Şeklinde konuşmuştur. Konuşmaların bitişinde de kongre üyeleri tarafından bir bildiri yayınlanmıştı. Bildiri şu şekildedir;

“Eskiye diriltmeye yönelmiş, inkılab prensiplerimizi zedeliyecek ve onlarla bağdaşamayacak olan her türlü düşüncüyü gerilik, Atatürk inkılablarının kanunlaşmış veya örf, adet haline gelmiş umdelerine aykırı her türlü hareketi irtica sayıyoruz. Milletimizin tabii gelişmesini durduracak her türlü yaratma gücünü felce uğratabilecek olan bütün irtica hareketlerini, en az komünist tahrikleri kadar, bir hıyanet sayar ve bütün gençliği uyanık bulunmaya gerektiği yerde ve anda bunlarla mücadelede davet ederiz.”⁵⁸

İstanbul Sendikalar Birliği de 17 Mayıs 1952’de “Komünizmi tel’in” amaçlı eski Eminönü Halkevinde 4 saat devam eden bir miting düzenlemiş ve “Türk işçileri arasına sızmağa çalışan Kızıl ajanların daima hüsrana uğrayacakları”⁵⁹ uyarısını yapmıştı.

Toplantıda Milli Türk Talebe Birliğinden gönderilen “sizinle manen ve maddeten beraberiz” mesajı okunmuştu. Mesajın alkışlanması sonrasında Tekstil İşçileri Federasyonu Başkanı Bahir Ersoy, Türk işçisinin komünizmle mücadele davasında imtihanını çoktan vermiş olduğunu belirterek: “Sözde müsavat mefhumunu ortaya atarak bir takım gafilleri avlamağa çalışan bu ideoloji, haddizatında insan hak ve hürriyetlerinin biaman düşmanıdır.” Cümlelerini kullanmıştır. Şehir Hatları işçileri başmümessili Nuri Beşer de heyecanlı bir

⁵⁷ Cumhuriyet, 22 Ocak 1951, s.1, “Gençler İrtica ve Komünizmi Tel’in Ettiler”.

⁵⁸ Cumhuriyet, 22 Ocak 1951, s.3., “Gençler İrtica ve Komünizmi Tel’in Ettiler”.

⁵⁹ Cumhuriyet, 18 Mayıs 1952, s.1, “Komünizmi Tel’in İçin Dün Yapılan Toplantı”.

Demokrat Parti'nin İlk Döneminde Sol Algısına Bir Örnek; Komünizmi Tel'in Hareketleri (1950-1954)

şekilde; “komünizmin bir esaret rejimi olduğunu, bütün hür insanların bu sefil ideoloji ile nasıl mücadele ettiklerini anlattıktan sonra Türk işçilerini uyanık olmağa davet etmişti.”⁶⁰

1953 başlarında özellikle bazı işçi gruplarının komünizm ile ilgili çalışmalarının basına yansması gazetelerde ve kamuoyunda tartışılmaya başlanmıştı. Zafer Gazetesi işçi sendikalarının son zamanlardaki tutumunu “İşçi Sendikalarının komünizm propagandasına alet oldukları yolunda bazı gazetelerde intişar eden haberler büyük işçi kitleleri üzerinde derin bir teessüre yol açmış” şeklinde vermiş ve Sakarya bölgesi İşçi Sendikaları Federasyonu'nun bu konuya tepki için “komünizmi tel'in ve işçilerin Atatürk inkılaplarına bağlılığını teyid etmek” amacıyla 22 Şubat 1953 tarihinde Eskişehir'de büyük bir miting düzenlediğini haber vermişti. Türk-İş de yayınladığı bildiride Türk işçilerinin komünizm ile ilgilerinin olmadığını vurgulanmıştı;

“Faaliyetlerinde, memleket realitelerini bütün mülahazaların üstünde tutmayı en sağlam ve şaşmaz bir kontrol olarak kabul eden sendikalarımızın ve bunların cüz'ü ferdi olan işçilerimizin çeşitli tertip ve ifadelerle komünistlikle itham edildiklerini üzümlere müşahade etmekteyiz. Konfederasyonumuz, vatanperver, ailesine ve mülkiyetine son derece bağlı bütün Türk işçileri adına, belirli maksatlarla yapılan bütün bu isnat ve ithamları şiddetle ve nefretle reddeder. Prut'tan Koreye kadar uzanan tarih köprüsü üzerinde, Moskof uşaklığı ve komünizme karşı Türk işçisi milletle birlikte dimdik ayakta durmuştur ve duracaktır. Vatansever Türk işçisine sürülmek istenen leke karşısında haklı olarak galeyana gelen teşkilatımızdan, Sakarya Bölgesi İşçi Sendikaları Federasyonu, bu isnat ve ithamlara toptan cevap vermek üzere:“ Komünizm'i tel'in, Atatürk inkılaplarına bağlılığı teyid maksadile 22 Şubat 1953 Pazar günü Eskişehirde bir miting yapmaya karar vermiştir. Mitinge memleketimizin her tarafından işçi temsilcileri katılacaktır. Konfederasyonumuz, mitinge gençliği ve bütün vatandaşları davet eder. Sakarya Bölgesi İşçi Sendikaları Federasyonunun tertib ettiği miting, Türk işçisinin haksız isnat ve ithamlarla komünizm gibi hürriyet düşmanlığına karşı duyduğu infialin tabii bir reaksiyonudur. Türk işçisi, komünizme, geri fikirlere karşı mücadelesinde asla geri kalmayacak ve kanunların kendisine verdiği hakları istimal etmek suretiyle milliyetçi bir görüşle mücadelesine devam edecektir. Geri ve irticai fikirlerin, milliyetçilik kisvesi altında geliştirilmek

⁶⁰ Cumhuriyet, 18 Mayıs 1952, s.3, “Komünizmi Tel'in İçin Dün Yapılan Toplantı”.

istendiği ve hükümetimizin gerekli tedbirleri aldığı bu günlerde, Konfederasyonumuz, milliyetçiliği: “Her türlü tesirlerin üstünde, Atatürk inkılaplarına bağlılık” olarak kabul ettiğini ilan eder.”⁶¹

Eskişehir’de 22 Şubat tarihinde yapılan miting Zafer Gazetesi tarafından “Eskişehir’deki Dünkü Muazzam Miting” ve “Türk İşçisi Komünizmi Bir Defa Daha Tel’in Etti” başlıklarıyla verilmişti.⁶² Gazete; “Türk işçisi arasında komünizm mikrobunun barınmayacağı tekrarlandı ve inkılaplara derin bağlılık bir daha ifade edildi”⁶³ alt manşetini de kullanmış ve özel olarak Eskişehir’e gönderdiği muhabirinden mitingi yansıtmıştı.

“Türk işçisi demokrasi dünyasının düşmanı olan komünizmi tel’in etmek ve uğradığı haksız isnat ve ithamlara layık olduğu cevabı vermek maksadıyla bugün burada muazzam bir miting yaptı. Miting memleketimizde hakiki demokrasi ile birlikte işçilerimize tanınmış olan geniş hürriyet havası içerisinde beş saat devam etti. Bu müddet zarfında yurdun her bir köşesinden gelen işçi temsilcilerinden 30dan fazla hatip söz alarak vatan sevgisini, yurt sevgisini yüreктen gelen sesleriyle dile getirdiler. Eskişehir’de bir bayram havası yaratan, milli şuurun bir kere daha şahlanmasına vesile veren bugünkü mitingi, bütün teferrüatıyla bildiriyorum:

Mitingin Tafsilatı

Dün de bildirdiğim gibi, bu miting yalnız Eskişehir işçilerine münhasır kalmamış, yapılan davete icabet edilerek Bursa’dan 100, İstanbul’dan 600, Ankara’dan 200, Adana’dan 30, Tunçbilek işletmesinden 500, Değirmisaz işletmesinden 300 kişilik işçi temsilcileri de iştirak etmiştir.

Sabahın erken saatlerinde, taşradan gelen işçi temsilcileri, ellerinde hangi sendikaya bağlı olduklarını gösteren flamalar dövizler ve bayraklar olduğu halde caddelerden geçerek sendika binası önünde toplanmışlardır. Kalabalık, Sakarya bölgesi işçi sendikasına bağlı beş bini çoktan aşmış bulunuyordu.

Devlet Demir Yolları işçilerinin bandosu mitinge iştirak etmekte idi. Saat tam dokuzda bando ile beraber yürüyüşe geçilerek hep birlikte şehitler abidesine gidildi. Yollar ve caddeler insan selinden geçilmez bir manzara arz ediyor ve ellerde taşınan dövizlerde (Al kanda kızıl mikrop barınmaz.

⁶¹ Zafer, 10 Şubat 1953, s.1, “İşçiler Komünizmi Tel’in İçin Bir Miting Yapacak”.

⁶² Ek 1: Türk İşçisi Komünizmi Bir Defa Daha Tel’in Etti.

⁶³ Zafer, 23 Şubat 1953, s.1, “Eskişehir’deki Dünkü Muazzam Miting”.

Demokrat Parti'nin İlk Döneminde Sol Algısına Bir Örnek; Komünizmi Tel'in Hareketleri (1950-1954)

Milli Birlik, milli idealimizdir. Geriliğin düşmanıyız. Türk işçileri inkılapların bekçisidir) gibi ibareler okunuyordu.

Şehitler abidesine bir çelenk konduktan sonra hep bir ağızdan söylenen istiklal marşıyla direğe bayrağımız çekildi. Ve aynı caddeleri takiben Asri sinemanın önüne gelindi. Saat 10'da Asri sinemada bu büyük mitingin ikinci safhası başlamış oldu.

Hatiplerin Konuşması

İki bin kişi kadar alan sinemanın içerisi hınca hınç dolduğu gibi, bunun iki mislinden fazla bir kalabalık da sinemanın önündeki caddede yer almıştı. Miting, istiklal marşımızın bir kere daha dinlenmesinden sonra Sakarya bölgesi işçi sendikası genel sekreterinin bir konuşmasıyla açıldı. Bunu Türkiye İşçi Sendikaları konfederasyonu başkanı İsmail İnan'ın bir konuşması takip etti. İsmail İnan, Türk işçisinin her zaman davasına ve meselelerine karşı gösterdiği hassasiyetin bugün de en canlı ve heyecanlı bir örneğini verdiğini ifade ederek sözlerine başladı ve ezcümle şunları söyledi: "Memleketin muhtelif şehirlerinden kopup gelmemizin manası, aynı zamanda kıymeti çok büyüktür.

Bununla şunu sarahaten ifade etmiş oluyoruz ki Türk İşçisi herkes kadar milletine, memleketine ve memleket menfaatlerine bağlıdır. Bundan şüphe edenler en büyük hatayı işlediklerini ebediyen unutmazlar. Bizim bildiğimize göre komünizm ideolojisi içtimai intihardan başka bir şey değildir. Türk işçisinin iz'an ve şuur dışı böyle bir hataya düşeceğini düşünen ve söyleyenler mantıken, fikren ve şuur itibarıyla intihar etmiş sayılırlar. Bizler temenni ederiz ki bir daha Türk işçisini veya onun rüknü olan birisine herhangi bir kimse tarafından bir leke sürülmek istenmesin ve bir teşvik altında bir daha böyle bir miting yapılması varid olmasın. Türk işçisi bugün vermiş olduğu bu parlak imtihanla bir defa daha vahdetini, Atatürk inkılaplarına bağlılığını ve milli duygularının olgunluğunu dünya önüne sermiştir ve en iyi notu almıştır."

Yurt Menfaatleri Herşeyin Üstündedir.

İsmail İnan'ın alkışlarla karşılanan bu hitabesinden sonra daha 30 kadar hatibin söz aldığı bildirildi ve bunların da konuşacakları söylendi. Sakarya bölgesi işçi sendikaları genel sekreteri Ahmet Araz, yurt menfaatlerini her şeyin üstünde tutan Türk işçisini, cumhuriyet ve Atatürk'ün yolundan hiçbir kuvvetin ayıramayacağını tebarüz ettirdi.

Ali Haydar Yeşilyurt ismindeki bir fikir işçisi de büyük bir heyecan yaratan iki şiir okudu. Bunu Adana'da Güney işçileri sendikası başkanı Hasan Özgüner'in bir konuşması takip etti. Hasan Özgüner bu konuşmasında, Türk işçisinin Türk tarihi önünde büyük bir imtihan verdiğini ifade ederek her karış toprağı şehit kanı ile sulanmış olan vatanımızda komünizmin barınamayacağını söyledi. Konfederasyon icra heyeti üyelerinden İsmail Aras heyecanlı bir hitabede bulundu.

Türk Topraklarında Komünizm Mikrobu Barınamaz

İsmail Aras kısaca dedi ki: "Bütün dünya bugün yolunu şaşırsa da komünizm denen mikropla birleşecek olsa bizler Türk olarak onunla mücadele edeceğiz, onu bu topraklara sokmayacağız. Bu millet, vatandaşı ile, gençliği ile, işçisi ile Atatürk İnkıplarının bekçisidir."

Mitinge katılanların hemen hepsinin üzerinde heyecan yaratan Bu konuşmalar milli şuurun tam bir tezahürü ile karşılanıyor ve Türk işçisinin olgunluğu bu hava ile bir kere daha kendini gösteriyordu. Bu arada mitinge katılmayan yurdun dört bir köşesindeki işçi teşekküllerinden gönderilen ve başarı dilekleri temennisinde bulunan telgraflar okundu. Kırıkkale, İstanbul, Samsun, Bursa, Konya, Balıkesir, Ankara, Malatya, İzmit, Elmadag ve pek çok yerlerden gelen bu telgraflardan birinde, Bafra tütün işçileri sendikasıdan gelen telgrafta şöyle deniliyordu: "birliğiz, beraberiz, bizi tarihin anladıklarına bıraksınlar" telgrafların okunmasından sonra konuşmalara gene devam edildi. İstanbul'dan Şeref İnanç, İzmit'ten Sabahattin İhsan, Ankara'dan Muammer Özükân da birer hitabede bulundular. İstanbul sigara Sanayi işçi sendikasıdan Hüseyin Morol komünizmle mücadelede hiçbir zaman geri kalmayan ve kalmayacak olan Türk işçisinin, irtica ile mücadelede en ön safta olduğunu tebaruz ettirdi.

*Samimi bir hava ve tam bir tesanüt içerisinde cereyan eden toplantı, Konfederasyon Genel Sekreteri Muammer Özükân'ın kapanış konuşmasıyla aynı olgunluğu muhafaza ederek saat 14:30 da sona erdi."*⁶⁴

Bu süreçte Zafer Gazetesinden başyazar Ahmet Hidayet Reel'in "Komünizmle Savaş" başlıklı yazı da komünizm algısı açısından önemli bilgiler içermekteydi. Reel, özellikle Hür Avrupa'da Komünizm ile mücadele eden "Sulh ve Hürriyet" komitelerinin Türkiye'de şube açtığını bildirerek, "Tam zamanında teşekkül etmiş olan bu komiteyi desteklemeyecek münevver veya gayri münevver, fakat

⁶⁴ Zafer, 23 Şubat 1953, s.7, "Eski Şehirdeki Dünkü Muazzam Miting".

Demokrat Parti'nin İlk Döneminde Sol Algısına Bir Örnek; Komünizmi Tel'in Hareketleri (1950-1954)

milletini ve yurdunu seven hiçbir Türk tasavvur edemiyorum."⁶⁵ Sözleri ile yorumlamıştır. Aynı gazete yazarlarından Rıfki Salim Burçak da "*Meseleler: Komünizm*" adlı yazısında şu satırları veriyordu;

*"Bugün komünizm, sadece şu veya bu devleti tehdit eden bir tehlike olmaktan çıkmış, bütün hür milletlerin varlığına tevcih edilmiş çok vahim bir tehlike haline gelmiştir. Komünizm, bizim içtimai ve siyasi bünyemize uymamakla beraber vatandaşlarımızın komünist telkin ve tahriklerine karşı her zaman uyanık bulunmaları lüzumu üzerinde kimsenin tereddüdü olmamalıdır."*⁶⁶

Üzerinde düşünülmesi gerekli önemli bir tepki de Ankara'daki Ankara İşçi Sendikalarından gelmişti. "*İstanbul Umum İnşaat İşçileri Sendikası*" üyelerinden on bir kişinin İstanbul'da değişik zamanlarda ve değişik yerlerde toplanarak "*komünizm lehinde propaganda yaptıkları ve komünist ideolojisi güden gizli bir teşkilat kurmak suretiyle faaliyetlerine fiilen devam etmeleri*" nedeniyle Ankara İşçi Sendikaları 19 Eylül 1953 tarihinde şehir bahçesinde ki işçi lokalinde bir kapalı salon toplantısı yaparak bu durumu protesto etmeye karar vermişlerdi.⁶⁷

Zafer Gazetesi miting günü yayınında "*komünizmi tel'in*" amaçlı bu kapalı salondaki toplantıyı "*Ankara İşçi Sendikaları Toplantısı*" başlıklı haberinde alt manşet olarak "*Bugün Komünizm Tel'in Edilecek. Asil Türk işçisi arasına sokulmak isteyen kızıl ajanlar lanetlenecek*"⁶⁸ şeklinde yansıtmıştı. Sendika bu miting için yayınladığı bildiride:

"Muhterem vatandaş;

Gayeleri Cumhuriyet rejimini yıkmak ve yerine komünizmi kurmak olan bazı alçak ve menfur kominform ajanları, temiz ve vatansever işçilerimizin arasına girmek istediklerini esefle görmekteyiz. Çeşitli maske ve kılıklara bürünen kızıl ajanlar bu kere de İstanbul'da bir sendika merkezine girerek faaliyette olduklarını öğrenmiş bulunmaktayız. Cumhuriyet rejimine ve Türk Vatanına bütün sadakatlarıyla bağlı olan biz Türk işçileri ve Türk sendikaları olarak asli hissiyatımızı bir kere daha teyid ve Moskof uşaklarını tel'in maksadıyla bütün Ankara işçisinin ve işçi sendikalarının iştirakıyla 19 Eylül 1953 Cumartesi günü saat 15'de Ulus Meydanı Şehir Bahçesindeki lokalimizde bir kapalı salon toplantısına karar verilmiştir.

⁶⁵ Zafer, 5 Ocak 1953, s.5, "Komünizmle Savaş".

⁶⁶ Zafer, 24 Ocak 1953, s.1, "Meseleler: Komünizm".

⁶⁷ Ulus, 20 Eylül 1953, s.1, "İşçiler Dün Komünizmi Heyecanla Tel'in Ettiler".

⁶⁸ Zafer, 19 Eylül 1953, s.1, "Ankara İşçi Sendikaları Toplantısı".

*Toplantıya, Türkiye Milli Talebe Federasyonu, Esnaf Dernekleri Birliği, siyasi partiler, yerli ve yabancı basın ve bütün Ankara halkı davetlidir.”*⁶⁹ Cümlelerini kullanarak bakış açılarını ortaya koymuşlardı. Kalabalık bir işçi ve dinleyici kitlesinin takip ettiği toplantı, İstiklal Marşı ile başlamış ve toplantı tertip komitesi başkanı Mehmet Alpay bir konuşma yaparak toplantının sebep ve gayesini açıklamıştır.

Bundan sonra söz alan İsmail Aras, “...gayeleri Cumhuriyet rejimini yıkmak ve yerine komünizmi kurmak olan kominform ajanlarının ne yaparlarsa yapsınlar Türk Milleti'nin ve Türk işçisinin arasına giremeyeceklerini belirtmiş” ve “İstanbul ve Ankara İşçileri olarak onlara diyeceğiz ki, komünist ajanları hangi kisveye bürünürlerse bürünsünler biz onları daima meydana çıkarıp yüzlerinin karasını yüzlerine vuracağız.”⁷⁰ Cümlelerini kurmuştur. Bundan sonra söz alan Cevat Oktay, “Demirperde gerisi ve Sovyet mezaliminin Türk Milletinin bünyesine uymadığını ve uyamayacağını söyledikten sonra “bu toplantımızdan ders ve ibret alıp seslerini kessinler artık” derken, Esnaf Dernekleri Başkanı Abdullah Caner, “hayatının en güzel ve mesut gününü yaşadığını belirterek sözüne başlamış ve Türk işçisinin komünizme karşı Türk yumruğunu bir kere daha yüzlerine vurduğunu Atatürk'ün Türkiye'sinde komünizmin Türk işçisinin ellerinde ebediyen mahkûm olacağını” söylemiştir. Abdullah Caner'den sonra Ömer Akçakanat, “Türk işçisinin böylelerini temizlemek için dedeleri gibi serhadlerde canlarını vermeğe hazır olduğunu, bu yurdu bozacaklarına efendileri gibi uşakları da inanıyorlarsa yanılırlar. Yaşasın Vatan ve Türk Milleti, kahrolsun ona göz dikenler ve uşaklar!”⁷¹ Şeklinde konuşmuştur.

Sefer Yıldız, “komünizmin Türk işçisinin koynunda yatamayacağına kati surette inandıklarını” ifade etmiş, Cemil Dikbıyık, “komünizmin Türk Milletinin ezeli ve ebedi düşmanı olduğunu, Türk işçisinin vatana, millete ve kendi rejimine bağlı olduğunu” belirterek bir de şiir okumuştur. Bundan sonra söz alan Süreyya Denizli, Kadir Cebeci ve Tahir Öztürk tarihten misaller vererek Rusya ile Türkiye arasındaki ebedi mücadeleyi anlatmışlar, “komünizmin Türkiye'de hiçbir zaman bir yerleşme zemini bulamayacağını” belirtmişlerdir. Türkiye İşçi Sendikaları Genel Sekreteri İsmail İnan, “komünistlerin faaliyetinin Türk işçisinin milliyetçi bütünlüğü karşısında yenilmeğe mahkûm olduğunu” açıklamıştır. Sait Dindar, Toleys Başkanı Nazım Tarakçı, Kazım Bingöl, İsmail Baysal, Talip Yıldırım, Ahmet Hüseyin Uras da birer konuşma yaparak komünizmi izah etmişler ve

⁶⁹ Zafer, 19 Eylül 1953, s.6, “Ankara İşçi Sendikaları Toplantısı”.

⁷⁰ Ulus, 20 Eylül 1953, s.1, “İşçiler Dün Komünizmi Heyecanla Tel'in Ettiler”.

⁷¹ Ulus, 20 Eylül 1953, s.1, “İşçiler Dün Komünizmi Heyecanla Tel'in Ettiler”.

Demokrat Parti'nin İlk Döneminde Sol Algısına Bir Örnek; Komünizmi Tel'in Hareketleri (1950-1954)

“dinsiz, Allahsız, vicdansız, hürriyetsiz bir rejimin, bunları varlığının temeli olarak kabul etmiş olan Türk Milletinin bünyesinde yerleşmesine imkan olmadığını açık bir şekilde ortaya koymuşlardır.” Daha sonra tekrar kürsüye gelen Mehmet Alpay, *“Türk işçisinin Atatürk ve inkılaplara olan bağlılığını ifade ederek toplantıya son vermiş, müteakiben bu bağlılıklarını ifade için topluca Atatürk Anıtına gidilerek bir çelenk konmuştur.”*⁷²

Aynı mitingi Zafer Gazetesi de ertesi günkü sayısında ayrıntısıyla vermişti. *“İşçilerimiz Komünizmi Dün Bir Daha Tel'in Ettiler”* başlığını kullanan gazeteye göre; *“Dünkü muhteşem toplantı, Kızıl ajanların vatanperver Türk işçisi arasına hiçbir suretle sokulamayacağını bir kere daha bütün dünyaya isbat”*⁷³ etmişti. Gazetenin mitingi verişi şeklini konumuzla ilgisi nedeniyle aynen veriyoruz.

“Ankara dün yine muazzam bir hadiseye sahne oldu. Türk İşçisi komünizmi tel'in etti. İstanbul'da inşaat işçisi kisvesine bürünerek işçiler arasında propaganda yapmak üzere faaliyette bulunan 11 kızıl ajanın yakalanması üzerine Ankara'daki İşçi Sendikalarının tertip ettikleri dünkü toplantı, komünizmin Türkiye'de nasıl karşılanacağını bir defa daha dünyaya gösterdi.

Toplantı saat 15'de Şehir Bahçesindeki İnşaat İşçileri Sendikası Merkezinde başladı. İstiklal Marşını müteakip, Makine ve Kimya İşçileri Sendikası İdare Heyetinden Mehmet Alpay, toplantının mana ve ehemmiyetini belirten bir konuşma yaptı ve Türk işçisinin, aralarına sokulmağa cür'et eden komünistlere bir cevap vermek üzere burada toplanmış olduğunu söyledi.

Mehmet Alpay'dan sonra söz alan İsmail Aras heyecanlı konuşması esnasında şunları söyledi: “-Sovyet ajanları zaman zaman çeşitli kisvelere bürünerek aramıza girer fakat kısa zaman sonra yakayı ele verirler. Biz diyoruz ki, onar hangi kisveye bürünürlerse bürünsünler, Türk işçisini hiçbir zaman aldatamayacaklardır. Aile, namus ve şeref gibi mefhumları tanımayan bir rejimin memleketimizde yeri yoktur. Türk sendikaları daima, Cumhuriyet kanunlarının müsaade ettiği şekilde faaliyet göstereceklerdir.”

Hatip bundan sonra, Sovyet Rusya'da işçilere yapılan zulümden bahsetti ve muhtelif misaller verdi. Cevat Oktay da heyecanlı bir konuşma yaptıktan

⁷² Ulus, 20 Eylül 1953, s.4, “İşçiler Dün Komünizmi Heyecanla Tel'in Ettiler”.

⁷³ Zafer, 20 Eylül 1953, s.1, “İşçilerimiz Komünizmi Dün Bir Daha Tel'in Ettiler”.

sonra *Esnaf Dernekleri Birliği* adına Başkan Abdullah Caner söz aldı ve aşağıdaki konuşmayı yaptı: “-Arkadaşlarım; bugün komünistleri tel’in etmek üzere burada toplanmış bulunuyoruz. Komünistlerin dünyada en çok tesir edemeyecekleri memleket Türkiye’dir. Meřhur atasözüdür: “Türk üç şeyini vermez; Atını, silahını ve kadını. Meřru aile meşhumunu tanımayan komünizm rejimine nasıl olur da alet oluruz arkadaşlar.” Abdullah Caner, bundan sonra asil Türk işçisinin hassasiyetini kaydetti ve sözlerine şöyle devam etti: “- Burası Atatürk Türkiye’sidir. Onun izinden yürümeğe azmetmiş bir millet olarak komünizmi daima gördüğümüz yerde ezeceğiz.”

Abdullah Caner’in sürekli alkışlarla karşılanan bu heyecanlı konuşmasından sonra Ömer Akçakanat da ateşli bir konuşma yaptı ve büyük bir tarihe sahip olan şerefli Türk milletinin hiçbir zaman komünizme müsamaha göstermeyeceğini belirtti.

Sefer Yıldız, asırlar boyunca milletlere efendilik etmiş olan Türk milletinin komünistlere alet olamayacağını söyledi.

Cemil Dikbıyık, Süreyya Denizli, Kadir Cebeci, Tahir Öztürk’ün heyecanlı konuşmalarını müteakip Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu Genel Sekreteri İsmail İnan da uzun ve heyecanlı bir konuşma yaptı. İsmail İnan, Türk işçisinin tıpkı asker gibi memleket ve milletin hizmetinde olduğunu ifade ettikten sonra, işçilerimizin bu gibi cereyanlara karşı daima uyanık olduklarını muhtelif misallerle belirtti.

Sait Dindar, Nazım Tarakçiođlu, Kazım Bingöl, İsmail Baysal ve Talip Yıldırım’ın konuşmalarından sonra Mehmet Alpay tekrar kürsüye geldi ve bu büyük güne iştirak ettiklerinden dolayı asil ve necip Türk işçilerini tebrik etti ve toplantıyı kapadı.

Şehir bahçesindeki toplantıdan sonra işçiler toplu halde Ulus meydanındaki Atatürk heykelini ziyaret ederek çelenk koydular.”⁷⁴

Miting günü, Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu da bir bildiri yayınlamıştır.

“İstanbul, Umumi İnşaat İşçileri Sendikası (!) mensuplarından, komünizm suçundan 11 kişinin tevkif edildiğini gazetelerde nefretle okuduk. Bu memleket topraklarında doğup, büyüyen ve her türlü nimetlerinden faydalanan insanların arasında bu gibi kimselerin bulunması ne kadar

⁷⁴ Zafer, 20 Eylül 1953, s.7, “İşçilerimiz Komünizmi Dün Bir Daha Tel’in Etiler”.

Demokrat Parti'nin İlk Döneminde Sol Algısına Bir Örnek; Komünizmi Tel'in Hareketleri (1950-1954)

elem vericidir. Nesline, memleket geleneklerine ve milli varlığına aykırı hareket etmek düşüklüğünden ve başkalarının mekruh emellerine, uşaklık etmek zilletine düşmekten çekinmeyen bu nankör ve zavallılara karşı ne kadar kin ve nefret duysak azdır. Bu kudsî memlekette komünizmin en çamurlu yollarda paçavra gibi çiğnendiğini görmeyen akıl ve zihin körlerine Türk işçisi, bir defa daha lanet eder. Kanunlarımızın bu sahadaki kudret ve ciddiyetini hürmetle anarken, İstanbul Umumi İnşaat İşçileri Sendikasının, Konfederasyonumuzla ve bağlı bulunan herhangi bir kaza teşekkülümüzle hiçbir münasebetinin bulunmadığını efkârı umumiyeye arz ederiz.”⁷⁵

Millî Türk Talebe Birliği de ilerleyen aylarda 6 Kasım 1954 tarihinde bir bildiri yayınlamış ve “İnkılapların, Komünizmle mücadelenin, Kıbrıs davasının da siyasetle alakası vardır. Demek ki inkılap düşmanlarına, Komünistlere, Kıbrıs ilhakçılarına gün doğacak!”⁷⁶ Denilerek gündemdeki konularla komünizmin bağlantısını kendilerine göre kurmuşlardı. Birliğin bildiri yayınlama nedeni ise mecliste “Üniversitelilerin siyasetle meşgul olmaması için bir kanun tasarısı hazırlandığına dair çıkan haberler ve Ankara Üniversitesindeki açılış töreninde öğrencilerin alkışlama yapmasına karşılık yapılan eleştiriler” idi. Türkiye Millî Talebe Federasyonu Genel İdare Kurulu bu amaçla 12 Kasım'da Ankara'da bir toplantı yapacaklarını belirtmişler ve Federasyon Genel Başkanı Mesut Ülkü imzası ile yayımlanan bildiri şöyledir;

“Ankara Üniversitesinin açılışında talebelerin bazı şahısları alkışladıkları üzerine talebenin siyasetle meşgul olmaması icap ettiği fikri tekrar ileri sürülmeğe başlandı. Bu fikirlerin asıl mesnedi olarak talebenin siyaseti üniversiteye sokmak istemesi ileri sürülmektedir. Ve buna misal olarak da son hadise zikredilmektedir. Ancak kanaatimizce demokrasi dünyasında bir ferdin inandığı fikirleri temsil eden şahısları alkışlamasının en tabii hakkıdır. Ve alkışlama hadisesi ise siyaseti üniversiteye sokmak demek değildir. Talebe istese de buna muvaffak olamaz. Zira Üniversite kendi yönetmeliği ile mani olmaktadır.

Talebenin üniversite dışında siyasetle meşgul olması hakkı kendisinden alınırsa daima arzu ettiğimiz vatandaşların siyasi olgunluğunu kendi elimizle yok etmiş oluruz. Her ferdin tekamül etmek için eğitime ihtiyacı

⁷⁵ Zafer, 20 Eylül 1953, s.7, “İşçilerimiz Komünizmi Dün Bir Daha Tel'in Ettiler”; Ulus, 20 Eylül 1953, s.4, “İşçiler Dün Komünizmi Heyecanla Tel'in Ettiler”.

⁷⁶ Ulus, 7 Kasım 1954, s.1, “Üniversitelilere Siyaset Yasağı Karşısında Gençler İtiraz Ediyor”.

vardır. İstikbalde memleket mukadderatını eline alacak olan talebeden siyasi eğitim fırsatı esirgenmişse ilerde kendisinden siyasi bir olgunluk beklemeğe hakkımız olmaması icabeder.

Bizden ileri memleketleri incelersek görürüz ki oralarda talebe sadece fert olarak siyasetle uğraşmayıp siyasi talebe teşekkülleri kurmakta ve faaliyetlerini bu teşekküller vasıtasıyla yapmaktadır.

Daima gıpta ile müşahede ettiğimiz siyasi olgunluğa kavuşmaktadırlar. Bizler talebe olarak bu kadar fazlasını istemiyoruz. İstedığımız sadece bize kanunlarla verilen bir hakkın geri alınmamasıdır.”⁷⁷

Sözlerinin yanında M.T.T.B. Genel Sekreteri Malik Danışman da “Üniversite profesörlerinin siyasetle uğraşmaları yasak edildiği zaman bu yasağın talebeye de teşmil edileceğini duymuş, inanmak istememiştik.” Cümleleriyle kaygısını dile getirmişti.

Bu “komünizm algısı” iç politikada toplumsal muhalefeti biçimlendirmede de kullanılmış ve “dış tehdit” faktörü de keşfedilerek bunun etkin bir yol olarak kullanılmasına da başlanılmıştı. Aynı şekilde “aşırı sol” ve “aşırı sağ” da marjinalleştirilmiş ve yasadışı da ilan edilerek antikomünist bir ortam yaratılmaya çalışılmıştı.⁷⁸

Bu nedenle, o dönem 1950 yılının nisan ayında komünizm ile mücadele etmek amacıyla İstanbul’da Milliyetçiler Federasyonu kurulmuştu. (Meşe, 2017;54) Federasyon içinde ilk planda Türk Kültür Ocağı, Türk Gençlik Teşkilatı, Türk Kültür Çalışmaları Derneği, Türk Kültür Derneği, Türk Kültür Birliği ve Genç Türkler Cemiyeti vardı. Daha sonra ise Türk Kültür Derneği, Türk Gençlik Teşkilatı ve Kayseri’deki Türk Kültür Birliği’nin de katıldığı Milliyetçiler Federasyonu’nun başkanı Bekir Berk ise; federasyonun parolasını “Komünizme Karşı Birleşelim ve Çarpışalım” olarak açıklamıştı. Federasyon 1 Nisan 1951 tarihindeki ilk kurultayında da kendini feshederek federasyonu oluşturan derneklerin birleşmesi kararını almış ve Türk Milliyetçiler Derneği kurulmuştu.⁷⁹

⁷⁷ *Ulus*, 7 Kasım 1954, s.3, “Üniversitelilere Siyaset Yasağı Karşısında Gençler İtiraz Ediyor”.

⁷⁸ Bu konuda bakınız. Sami Yılmaz, *İkinci Dünya Savaşı Sonrası Türkiye’de Sovyetler Birliği ve Komünizm Algısının Toplum ve Kurumların Biçimlenişindeki Etkisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi, İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2010.

⁷⁹ Başkanlığını DP Isparta Milletvekili Sait Bilgiç’in yaptığı Türk Milliyetçiler Derneği, DP’nin CHP tarafından irtica ile mücadele etmediği eleştirisi üzerine aldığı tedbirler çerçevesinde Malatya’daki Ahmet Emin Yalman’a yapılan suikast ile de bağlantısı görülerek “din ve ırk esasları üzerine kurulduğu gerekçeyle” 4 Nisan 1953 tarihinde kapatılacaktır. *Milliyet Gazetesi*,

Demokrat Parti'nin İlk Döneminde Sol Algısına Bir Örnek; Komünizmi Tel'in Hareketleri (1950-1954)

SONUÇ

Demokrat Parti'nin iktidar yılları tek parti döneminden sonra genel olarak yeni bir nefes olarak algılanmıştır. Yeni söylemler ve vaatlerle arkasına birçok kesimden destek alan Demokrat Parti bürokrasiye karşı bir politika izlemiştir ve liberal kapitalizmi benimsemiş, bunu her alanda uygulamaya çalışmıştır.

1950'lili yıllarda dünyada ciddi bir komünizm karşıtlığı söz konusudur. Türkiye de özellikle Rusya'ya olan coğrafi yakınlığı dolayısıyla, komünizm ile en önde mücadele eden ülkelerden biri olmuştur. Uzun yıllardır sakıncalı bulunan sol düşünce karşıtlığı Demokrat Parti ile ortaya çıkmamıştır. Fakat 1950'lerde Amerika ile Türkiye arasındaki ilişkiler ve Amerika'nın komünizm ile mücadelesini Avrupa ülkelerine taşıması, Demokrat Parti'nin politikalarına yön vermiştir. Örneğin; Kore Savaşı için gönderilen askerler Türkiye'nin komünizm karşıtlığı konusunda itibar kazanması için bir fırsat gibi görülmüştür. Kore Savaşına asker gönderilmesine ve Türkiye'nin NATO'ya girmesine karşı çıkan solcu aydınlar hükümetin hışmına uğramışlardır.

Ayrıca muhalefetteyken solcu kesimi de arkasına alan DP, iktidar yıllarında antikomünist politikalarıyla ön plana çıkmıştır. DP iktidarının sola bakış açısı ve sol algısı dönemin gazetelerine, dergilerine, siyasilerine ve topluma sirayet etmiş; “komünist” kavramı doğrudan “vatan haini” anlamında kullanılmıştır. Bu çerçevede “sol” kavramı da yine “komünizm” ile eşanlamı bir kullanıma sahip olmuştur.

Legal olmak isteyen sol, bu dönemde de legalleşememiş, sol görüşlü partiler kısa ömürlü olmuş, işçi-grev-sendika hareketleri daima engellenmiş ve

19.04.1953” Milliyetçiler Derneği“nin emvaline el konuldu.” Milliyetçiler dernekleri “*her türlü komünist ideolojiyi red, vatana ve milli değerlere gönülden bağlılık*” hedefi ile kurulmuştu. Ali Fuat Başgile göre; Milliyetçiler Derneği'nin kapatılması Demokrat Parti hükümeti için ağır sonuçlar doğuracaktır. “*Üniversite çevrelerindeki sağlam bir destekten kendisini yoksun bırakıyor ve bundan böyle oralarda sadece komünist eğilimlerin değil, fakat bilhassa CHP propagandasının iyice güçlenmesine zemin hazırlamış oluyordu gerçekten de o milliyetçiler derneği mensubu gençler hem solun ve kozmopolitliğin saldırılarına hem de kominizim kadar moskova tipi laiklik anlayışı dolayısıyla nefret ettikleri CHP'nin gizli hevesleri de karşıda bir kale oluşturuyorlardı.*” Ali Fuat Başgil, 27 Mayıs İhtilali ve Sebepleri Görüp Yaşadıklarım, Yağmur Yayınevi, İstanbul, 2008, s.s.94-95.

emek-hak zemininde işçi sınıfı yine mağdur edilmiştir. Aslına bakılırsa bu durum, tıpkı ekonomi politikalarında olduğu gibi, DP iktidarı ile ortaya çıkan bir durum değildir. Liberalizmi savunan ve uygulayan Demokrat Parti'dir. Fakat İsmet İnönü de iktidarının son yıllarında liberal ekonomiye geçiş doğrultusunda kararlar almıştır. Öte yandan DP, ekonomide devletçiliğe ve iktisadi teşekküllere karşıdır ve planlamayı komünizm ile bir tutmaktadır.

Adnan Menderes, mecliste hükümet programı konuşmalarında her daim antikomünist politikalarından ve kararlılıklarından bahsetmiştir. Dönemin dili ve yaptırımları sola ve solculara karşı ağır olmuştur. Onlara göre solcular; dinsiz, ajan ve vatan hainidir. Komünizm, bir hastalık ve felaket olarak nitelenmiştir. Bu dili yalnızca iktidar değil, muhalefet de kullanmıştır. Hatta birbirlerini komünist olmakla suçlamak da bu dönemin modası gibidir.

DP iktidarında komünizm karşıtı propaganda bir süre Köy Enstitüleri üzerinden yürütülmüştür. Mezunlar, öğretmenler soruşturulmuş; CHP'ye sürekli Köy Enstitülerini komünist yuvası yapmak, komünist yetiştirmek suçlaması yapılarak, köy enstitülerinde öğrenim gören çocuklara solcu yayınların okutulduğu, orak-çekiç şekline benzetilen okul binası, Hasan Ali Yücel'e yapılan ithamlar ve suçlamalar DP'nin sol algısını ortaya koyar. Ayrıca bu dönemde Nazım Hikmet meselesi, 1951-1952 tevkifatı ve solculara verilen cezaların DP mensuplarınca bir türlü yeterli görülmemesi de onların sola bakış açılarını yansıtır.

Komünizm ile mücadele kapsamında birçok tel'in (lanetleme) toplantıları ve camilerde komünizm ile mücadele konuşmaları yapılmıştır. Ayrıca irtica ile ilgili de tepkiler oluşmuş, 1950'lilerin gençliği irtica ve komünizme neredeyse aynı duyarlılıkta tepkiler vermiştir. DP yöneticileri ise irtica meselesini ilk zamanlar hafife almışlar, irticanın yolunu açan politikalar izlemişler, daha sonra ise CHP'nin kaygıları ve muhalif baskılar sebebiyle irtica ve komünizm mücadelesini bir tutmuşlardır. Aşırı sağ ve aşırı sol olarak mücadele edilmesi gereken iki cephe belirlemişlerdir. İlginç olan ise işçi gruplarının da komünizmi tel'in toplantıları yapmalarıdır.

KAYNAKÇA

I-RESMİ KAYNAKLAR

TBMM Tutanak Dergisi

II-SÜRELİ YAYINLAR

Demokrat Parti'nin İlk Döneminde Sol Algısına Bir Örnek; Komünizmi Tel'in Hareketleri (1950-1954)

A-GAZETELER

Cumhuriyet

Milliyet

Ulus

Zafer

B-DERGİLER

Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi

Çalışma ve Toplum

Praksis

TİDSAD Türk & İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi

Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi

III-ANSİKLOPEDİLER

Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi C.7

Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi V

IV-KİTAPLAR

Ahmad, F. (2012). *Modern Türkiye'nin Oluşumu*. Kaynak Yayınları, İstanbul,

Ahmad, F. (2007). *Bir Kimlik Peşinde Türkiye*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Ahmad, F. (1992). *Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945-1980)*. Hil Yayınları, İstanbul.

Altaş, S. (2011). *Çarıklı Demokrasi*. İkinci Adam Yayınları, İstanbul.

Arcayürek, C. (1985). *Demokrasinin İlk Yılları 1947-1951*. Bilgi Yayınevi, Ankara.

Baban, C. (2009). *Politika Galerisi: Bir Devrin Hükümranları*. Timaş Yayınları, İstanbul.

Başgil, A. F. (2008). *27 Mayıs İhtilali ve Sebepleri Görüp Yaşadıklarım*. Yağmur Yayınevi, İstanbul.

Boratav, K. (2006). *Türkiye İktisad Tarihi 1908-2005*. İmge Kitabevi, Ankara.

Çizmeli, Ş. (2007). *Menderes Demokrasi Yıldızı?* Arkadaş Yayınevi, Ankara.

Demir, Ş. (2011). *Düello Menderes ve İnönü Demokrat Parti'den 27 Mayıs'a Olaylar*. Timaş Yayınları, İstanbul.

Demirel, T. (2016). *Türkiye'nin Uzun On Yılı Demokrat Parti İktidarı ve 27 Mayıs Darbesi*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Eroğul, C. (1990). *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*. İmge Kitabevi, İstanbul, 1990.

Karpat, K. (2013). *Türk Demokrasi Tarihi Sosyal, Kültürel, Ekonomik Temeller*, Timaş Yayınları, İstanbul,

Koç, Y. (1998). *Türk-İş Tarihinden Portreler Eski Sendikacılardan Anılar-Gözlemler I*. Türk-İş, Ankara.

Koçak, C. (2007). *Türkiye'de Milli Şef Dönemi (1938-1945)*., Cilt 2, İletişim Yayınları, İstanbul.

Makal, A. (2007). *Ameleden İşçiye Erken Cumhuriyet Dönemi Emek Tarihi Çalışmaları*. İletişim Yayınları, İstanbul.

Mardin, Ş. (2015). *Türkiye, İslam ve Sekülerizm: Makaleler 5*. İletişim Yayınları, İstanbul.

Meşe, E. (2017). *Komünizmle Mücadele Dernekleri*. İletişim Yayınları, İstanbul.

Pektaş, Ş. (2012). *Menderesli Yıllar Demokrat Parti Döneminde İşçi Hareketleri*. Fırat Yayınevi, İstanbul.

Savran, S. (2010). *Türkiye'de Sınıf Mücadeleleri Cilt 1: 1908-1980*. Yordam Kitap, İstanbul.

Şişmanov, D. (1990). *Türkiye İşçi ve Sosyalist Hareketi Kısa Tarih (1908-1965)*. Belge Yayınları, İstanbul.

Toker, M. (1990). *Demokrat Parti'nin Altın Yılları 1950-1954*. Bilgi Yayınevi, Ankara.

Demokrat Parti'nin İlk Döneminde Sol Algısına Bir Örnek; Komünizmi Tel'in Hareketleri (1950-1954)

Yalman, A. E. (1970). *Yakın Tarihte Gördüklerim ve Geçirdiklerim Cilt:4 (1945-1970)*. Rey Yayınları.

Yerasimos, S. (1976). *Az gelişmişlik Sürecinde Türkiye 3- I. Dünya Savaşından 1971'e*. Gözlem Yayınları, İstanbul.

Zürcher, E. J. (2000). *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*. İletişim Yayınları, İstanbul.

V-MAKALELER

Atılğan, G. (2015). 1950-1960 Tarımsal Kapitalizmin Sancağı Altında, *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Siyasal Hayat*. G. Atılğan, C. Saraçoğlu, A. Uslu (Edit.). Yordam Kitap, İstanbul.

Aydın, İ. (2017). Yönetimde Paternalizm. *Prof. Dr. Mahmut Tezcan'a Armağan: Bilime Adanmış Bir Yaşam (1967-2007)*. A. Kasapoğlu, A. Çakır İlhan, Z. Güler (Edit.). Ankara.

Büyük, C. (2018). Ahmet Hamdi Akseki'nin Din Karşıtı Akımlar ile Mücadelesi. *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*. Erzurum.

Çelik, A. (2014). 1950'lerin Unutulan (Demokrat) İşçi Partisi ve Onun Üç Sisyphus'u". *Çalışma ve Toplum*. 2.

Dilek, H. (2016). 1946-1950 Seçimlerinde Mardin. *TİDSAD Türk & İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(6).

Doğan, M. G. (2015). Türkiye'nin İlk Sendikalar Yasası Döneminde Grev Hakkı Tartışmaları. *Tanzimat'tan Günümüze Türkiye İşçi Sınıfı Tarihi 1839-2014 Yeni Yaklaşımlar, Yeni Alanlar, Yeni Sorunlar*. Y. Doğan Çetinkaya, M. Ö. Alkan (Edit.). Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

Doğan, R. (2004). Ahmet Hamdi Akseki ve Yaygın Din Eğitime Hizmetleri. H. Arslan, M. Erdoğan (Yay. Haz.). *Ahmet Hamdi Akseki (Sempozyum)*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları/327, Ankara.

Elmacı, M. E. (Tarihsiz). Hümanist Bir Aydınlanmacı; Hasan Âli Yücel. *Köy Enstitüleri Dosyası, Türk Rönesansı*. A. Ö. Türen (Edit.). Destek Yayınları, İstanbul.

Gez, B. O. (1996-1997). İbadet Dilinin Türkçeleştirilmesi Aşamalarından Biri: Türkçe Ezan ve uygulamaları. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 2(6-7).

Koçak, M. H. (2015). Salonlardan Meydanlara Doğru: 50'lerden 60'lara İşçi Hareketi Grev Hakkının Peşinde. *Tanzimat'tan Günümüze Türkiye İşçi Sınıfı Tarihi 1839-2014 Yeni Yaklaşımlar, Yeni Alanlar, Yeni Sorunlar*. Y. Doğan Çetinkaya, M. Ö. Alkan (Edit.). Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

Tınal, M. (2000). Türkiye'de Bir Sivil Toplum Örgütü: İnsan Hakları Derneği. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 3.

Tunçay, M. (1992). Siyasi Tarih (1923-1950). *Türkiye Tarihi 4- Çağdaş Türkiye 1908-1980*. S. Akşin (Edit.). Cem Yayınevi, İstanbul.

Tunçay, M. (1992). Türkiye Cumhuriyetinde Sosyalizm (1960'a kadar). *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*. 7. İletişim Yayınları, İstanbul.

Yıldırım, S. (2008). Demokrat Parti ve Dönemi: Sol Tarih Yazımında "Kayıp" Zamanın İzinde. *Praksis*, 18.

VI-TEZLER

Azman, A. (1994). *Türk Basınında Siyasi bir Gazeteci Hüseyin Cahit Yalçın*. İstanbul Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi.

Bengi, H. (1998). *Gazeteci, Siyasetçi ve Fikir Adamı Olarak Hüseyin Cahit Yalçın*. Hacettepe Üniversitesi AİTE, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.

Gazel, A. A. (2000). *Hüseyin Cahit (Yalçın) Bey'in Siyasi Hayatı (1908-1913)*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.

Yılmaz, S. (2010). *İkinci Dünya Savaşı Sonrası Türkiye'de Sovyetler Birliği ve Komünizm Algısının Toplum ve Kurumların Biçimlenişindeki Etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi, İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.